

**vakblad voor
informatieprofessionals**

**Strijd tegen fraude
in de wetenschap**

Op de barricaden
met Elisabeth Bik

UB in wording (7)

Wayfinding in het
nieuwe gebouw

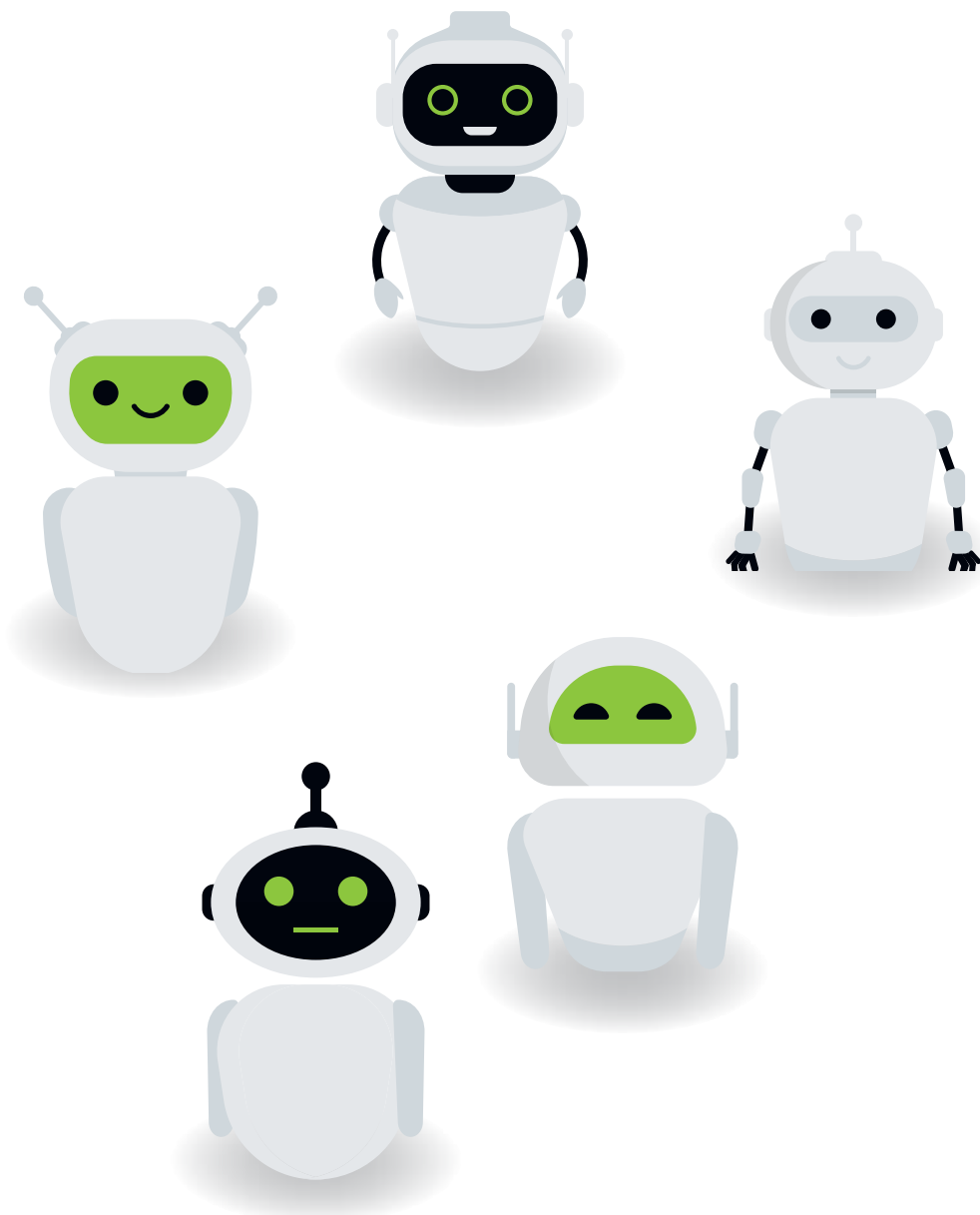
**Drie overwegingen
en 21 argumenten**

Over hoe bachelors
bronnen selecteren

IProfiel deel 1

Vakverhalen van
Saskia Giesbers

2023 | 02

**HELP, DAAR IS
CHATGPT!**

**'DE KANSSEN
VOOR HET VAK
LIGGEN IN WIJSHEID
EN DUIDING'**

Opleidingsaanbod 2023

“Een goede en gedetailleerde training en een prettige mix tussen theorie en praktijk”

De VHIC Faculty is een klein opleidingsinstituut, betrouwbaar en consistent. Bij ons zijn de lijnen kort. Alle docenten, studieadviseurs en het facultysecretariaat zijn heel benaderbaar en staan altijd voor u klaar.

Opleiding op maat?

Bent u op zoek naar een incompanytraining of wilt u een cursus op maat? Informeer vrijblijvend naar de mogelijkheden.

Interesse?

Kijk op vhic.nl/opleidingen of scan de QR-code onderaan de pagina. U kunt ons ook bereiken via faculty@vhic.nl of 088 053 5400.

Leergangen

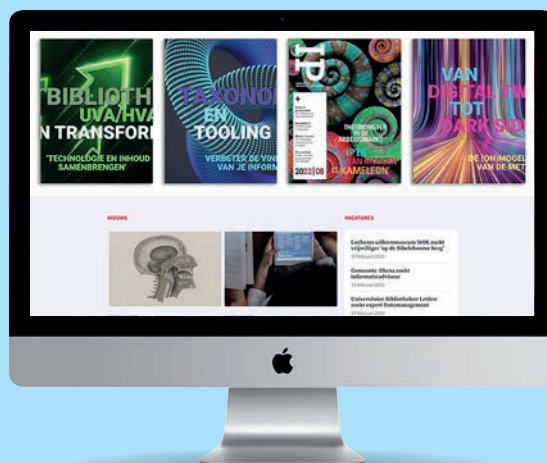
Leergang Strategisch Informatie- en Recordmanager Instroom mogelijk tot 6 april 2023 (17 dagen)	€ 4.650
Leergang Adviseur Recordmanagement Start 13 april 2023 (14 dagen)	€ 4.450
Leergang Informatiebeheerder Start 12 oktober 2023 (13 dagen)	€ 4.150

Cursussen

Leren Preserveren - i.s.m. Netwerk Digitaal Erfgoed - Zwolle - 27 maart, 17 april en 8 mei 2023 (3 dagen)	€ 540
Functioneel beheer en informatieveiligheid Rijswijk - 4 april 2023 (1 dag)	€ 595
Wet open overheid - NIEUW - Utrecht - 12 april 2023 (1 dag)	€ 595
Selectie en waardering van archieven Utrecht - 19 april en 10 mei 2023 (2 dagen)	€ 995
De informatiecoach als gids in de informatiehuishouding Utrecht - 9, 16, 23 en 30 mei 2023 (4 dagen)	€ 1.495
Toepassing gemeentelijke selectielijst 2020 Rijswijk - 17 mei 2023 (1 dag)	€ 595
Informatiewet- en regelgeving: van theorie naar praktijk Utrecht - 24 en 31 mei en 7 juni 2023 (3 dagen)	€ 1.295
Basiscursus informatiebeheer Utrecht - 31 mei, 14 en 21 juni 2023 (3 dagen)	€ 1.295
Kwaliteitszorg en risicomanagement Rijswijk - 2 en 16 juni 2023 (2 dagen)	€ 995
Gebruikerstraining i-Navigator Utrecht - 13 en 20 juni 2023 (2 dagen)	€ 995

IP

vakblad voor
informatieprofessionals

Hybride IP:
papier
en
online

**IP verschijnt jaarlijks
vier keer op papier en
vijf keer als digitaal magazine.**

De papieren IP belandt gewoon in je fysieke brievenbus, de digitale IP krijg je als versleutelde link die we sturen naar het mailadres dat bij ons bekend is. Daarnaast kun je als abonnee alle IP's – papier en digitaal, vanaf jaargang 2011 – als vanouds raadplegen in het **online archief** op informatieprofessional.nl. De losse bijdragen in full-text en de hele nummers als pdf (papieren bladen) en als digitaal magazine.

Vragen? Mail dan even naar
redactie@informatieprofessional.nl.

www.informatieprofessional.nl

COLOFON

IP is met zijn hybride magazine (digitaal en papier), website, nieuwsbrief, events, podcast en socials het platform voor de informatieprofessional van vandaag en morgen.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (27ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-223 75 75 9,
e-mail redactie@informatie-
professional.nl

redactie

Marjo Bakker, Maarten
Brinkerink, Wilbert Helmus,
Vincent M.A. Janssen,
Leen Liefsoens, Cindy Lammers
(hoofdredacteur), Matthijs
van Otegem, Mirjam Raaphorst
en Daniël de Vette

vormgeving

Eric van den Berg,
egfvdberg@upcmail.nl
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl

medewerkers aan dit nummer

Martijn Aslander, Peter Becker,
Wouter Bronsgeest, Mirjam Cuper,
Anne van den Dool, Mark van den
Driest, Josje Exler, Rob Feenstra,
Frank van Geffen, Marie-Louise
Goudeau, Jos van Helvoort, Frank
Huysmans, Martijn Kleppe, Harrie
van der Meer, Marijn Mostart,
Fenne Roefs, Theo van Wijk

abonnements

Voor abonnementsprijzen
en andere informatie zie
Informatieprofessional.nl

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren:
Luciène Paap, e-mail
l.paap@bureauvanvliet.com,
tel. 023-571 47 45. Zie voor een
overzicht van de mogelijkheden
en de mediakaart ook
informatieprofessional.nl

Het verlenen van toestemming
tot publicatie in dit tijdschrift
strekt zich tevens uit tot het
in enigerlei vorm elektronisch
beschikbaar stellen.

INHOUD

12

Bik op de barricaden

Al meer dan tien jaar speurt Elisabeth Bik het internet af naar frauduleuze beelden in wetenschappelijke artikelen. Interview met een van de keynote-sprekers tijdens de VOGIN-IP-lezing op 16 maart in de OBA.

16

UB in wording (7)

Magazine IP volgt de wording van de Universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam. Eens per kwartaal wordt een thema rondom de bouw belicht. In deze editie: wayfinding in het nieuwe gebouw.

18

Rondvraag ChatGPT

De komst van ChatGPT heeft veel losgemaakt. Ook voor de informatieprofessional heeft een dergelijke nieuwe technologie gevolgen. Welke kansen en/of bedreigingen zijn er om rekening mee te houden?

RUBRIEKEN

06

Data in beeld

Back to the
RetroFuture

10

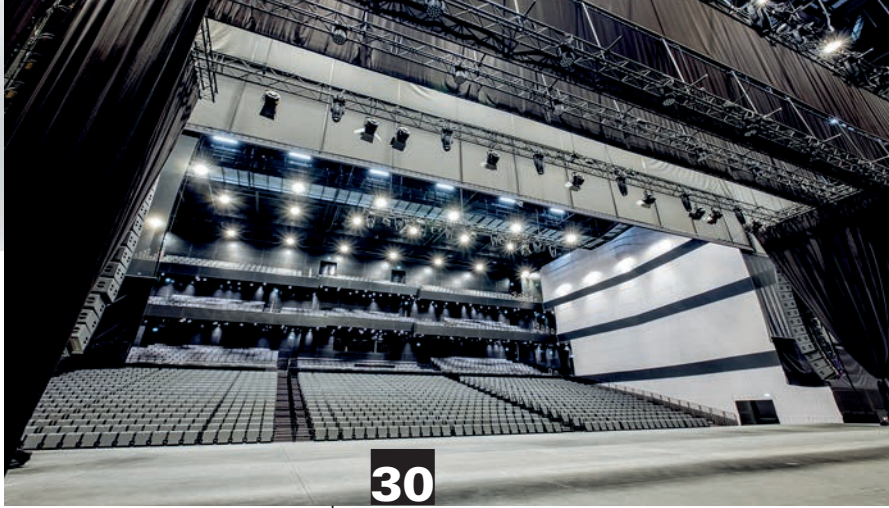
News Facts

Vaknieuws
en trends

11

IP Lingo

Deinfluencen

30

Vooruitblik WLIC (4)

Van 21-25 augustus staat Rotterdam in het teken van de 88ste editie van het WLIC. Deel 4 van een vooruitblikserie gaat over het organiseren van een event met drieduizend deelnemers in gedachten.

26

21 argumenten

Welke argumenten gebruiken bachelorstudenten als ze informatiebronnen selecteren voor het oplossen van een informatieprobleem in het kader van een studietaak? Jos van Helvoort zocht het uit.

36

Nieuwe rubriek: IProfiel

Het beroep van informatieprofessional is zeer divers. Om de breedte van het vak te laten zien, lichten we in de rubriek IProfiel een informatieprofessional door. In deel 1: Saskia Giesbers.

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

DUIDING

Wat een waardevolle job heeft Elisabeth Bik, die als een online Sherlock Holmes zoekt naar wetenschapsfraude. Voor haar speurwerk zijn AI-tools belangrijk, zegt ze in het interview verderop, al tempert ze ook het enthousiasme en waarschuwt ze voor desinformatie door bijvoorbeeld ChatGPT. Het verbazingwekkend veel kunnende chatbotmodel houdt menig een in zijn greep momenteel. Nog nooit was er zo veel aandacht voor AI. Ik zag de fenomenen kunstmatige intelligentie en algoritmes in een actualiteitenprogramma netjes worden uitgelegd. Goed natuurlijk. Hoe meer kennis, hoe beter we ermee kunnen omgaan. Het is ten eerste aan de gebruikers (en hun skills) om te beoordelen of de gepresenteerde informatie wel juist is. Dat vergt educatie en communicatie, maar een beetje begeleiding is ook niet weg. Laat daar nu een mooie taak liggen voor de informatieprofessional, zo blijkt uit de rondvraag in dit blad over de kansen en bedreigingen van tools zoals ChatGPT. Moderator. Gatekeeper. Intermediair. Iemand 'die vanuit wijsheid duidt'. We zien het allemaal graag gebeuren. Want het zou betekenen dat de buitenwereld het belang van het vak ook inziet.

Tegelijk zou de informatieprofessional zichzelf kunnen opwerpen voor die taak, *moeten* opwerpen wellicht. Borst vooruit. Het kan het vak een extra boost geven. Een vak dat divers is, en breed en een tikje ongrijpbaar – zoals al vaker beschreven, ook nog in IP #8-2022 over de arbeidsmarkt. Je kunt het niet studeren, en eigenlijk zouden we allemaal IP'er moeten zijn om goed te kunnen omgaan met informatie. 'We kunnen meer delen hoe waardevol het is wat we doen', reflecteert Saskia Giesbers in de nieuwe rubriek IProfiel. Precies. Hopelijk zien we de komende edities steeds meer IP'ers zichzelf profileren. Als moderator. Gatekeeper. Intermediair. Iemand 'die vanuit wijsheid duidt'. <

25

Column Frank Huysmans
Robotrecht

34

KB Onderzoekskroniek
Geautomatiseerd meten van tekstkwaliteit

35

Gelezen
Studie- en leesvoer voor IP'ers

38

Van de KNVI
Beroepsverenigingsnieuws

BACK TO THE RETROFUTURE

Het is al een oudere installatie (2009-16): *Print Wikipedia* van kunstenaar Michael Mandiberg. Een visualisatie van 'de grootste verzameling menselijke kennis tot nu toe – de Wikipedia-database – als een poëtisch gebaar naar de uitdagingen van “weten” in het bigdatatijdperk'. Daarvoor schreef hij software die de Engelstalige database van Wikipedia transformeert in 7.473 volumes van elk 700 pagina's en deze vervolgens uploadt voor print on demand. Het kunstwerk vestigt de aandacht op de enorme omvang van de inhoud van de encyclopedie en de onmogelijkheid om Wikipedia als materieel object in vaste vorm weer te geven: tegen de tijd dat een deel wordt gedrukt, is het alweer achterhaald. De boodschap erachter blijft echter actueel, ook voor de bezoekers aan RetroFuture waar de installatie te zien is; een tentoonstelling in het Evoluon, dat hiermee sinds lange tijd weer zijn deuren heeft geopend voor publiek.

<

> Meer over
RetroFuture
vind je op
pagina 8.

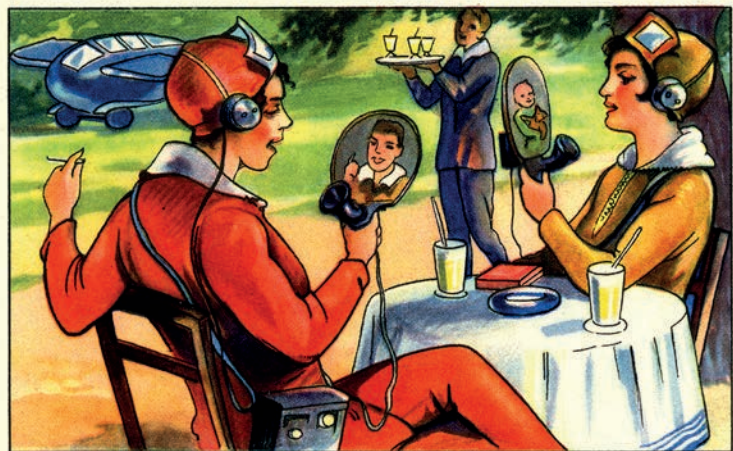
Wikipedia

Endoispermae – Enemy of the State (film)

Vervolg
van
pagina
6-7.

VAN TIJDMACHINEREIZEN TOT BEELDBELLEN

Hoe keken we in het verleden naar wat er zou komen en wat zijn nu onze verwachtingen van de toekomst? De tentoonstelling RetroFuture, samengesteld en vormgegeven door Next Nature, neemt de bezoeker via design, kunst, wetenschap en film mee in de belevingswereld van toekomstdenkers, dromers en kunstenaars.

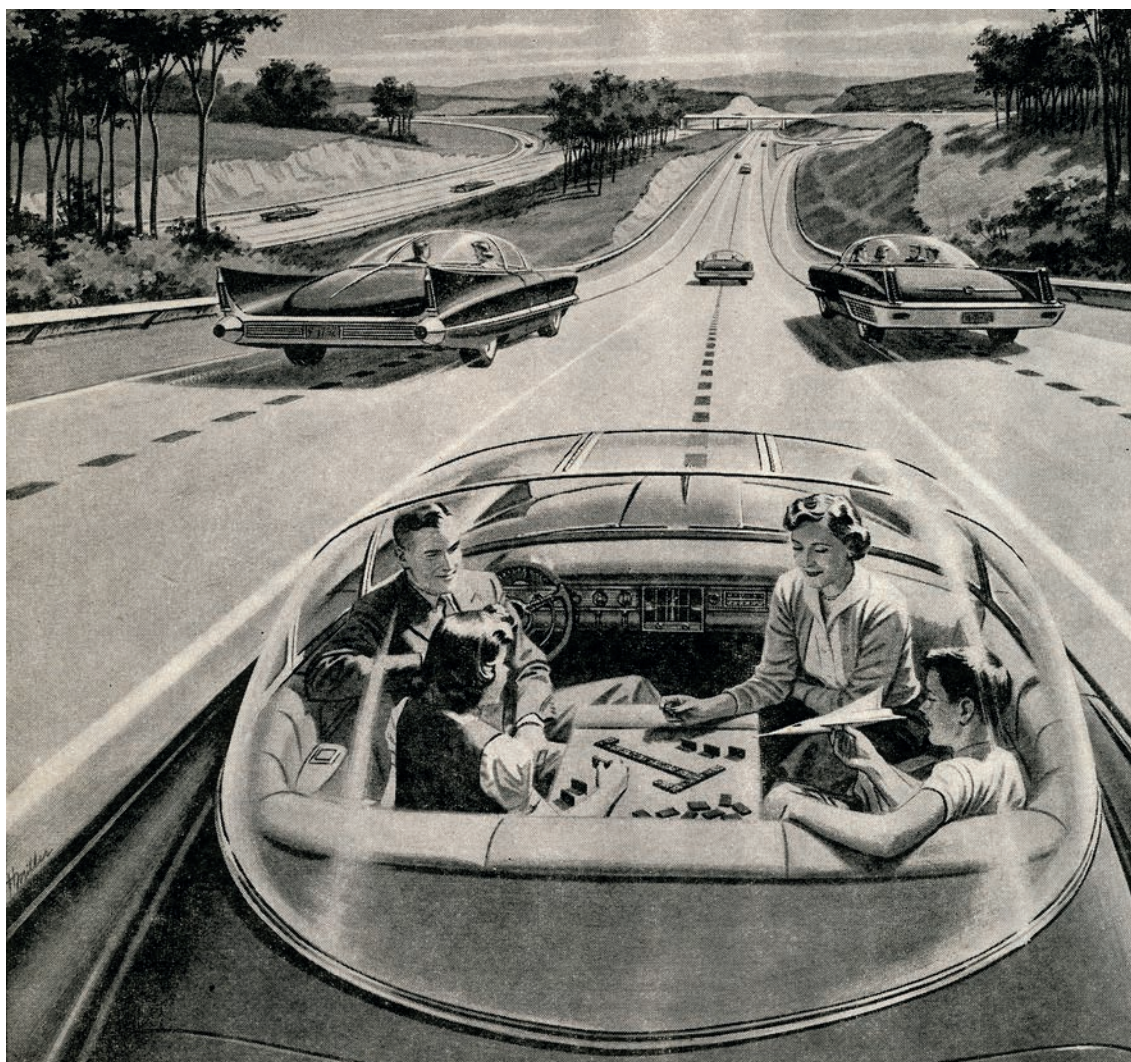
Meer dan negentig jaar geleden gaf het Duitse bedrijf Echte Wagner Margarine albums uit waarmee de consument getekende kaarten kon verzamelen. Een van de onderwerpen: Zukunftsphantasien. Videobellen was zo'n 'fantasie'.

De plek waar het allemaal plaatsvindt: het Evoluon in Eindhoven. Dit iconische gebouw opende vorig jaar herfst sinds lange tijd weer zijn deuren voor publiek met deze expositie. Daar is circa 3.000 vierkante meter tentoonstellingsruimte voor ingericht. In een spectaculaire setting, onder andere een nagebouwde tunnel uit *A Space Odyssey* van Stanley Kubrick, ziet de bezoeker hoe toekomstdromen aan de wieg staan van de grootste en kleinste voorspellingen en van tastbare realiteiten. Waar Leonardo da Vinci in de vijftiende eeuw droomde over vliegen, werd dit aan het begin van de twintigste eeuw werkelijkheid. En waar in vroegere films communiceren via een beeldscherm fictie was, is beeldbellen inmiddels een gewoonte.

Organen schieten

In de tentoonstelling beelden hedendaagse kunstenaars hun versie uit van tien universele toekomstdromen. In *Corpus Lava*. 'Melt me in the After-life' van Maison the Faux & Esmay Wagemans wordt de onmogelijke wens om eeuwig te leven verbeeld. Studio SMACK houdt de bezoeker een spiegel voor met de video *Tribe Tower*, waar kleurloze, bijna transparante figuren rondjes lopen in een al even kleurloze toren. Ook is werk te zien van onder anderen Floris Kaayk, Audrey Large, Tabita Rezaire, Studio Drift, Driessens & Verstappen en Michael Mandiberg (zie pag. 6-7).

Op de vierde verdieping van het gebouw zijn de toekomstdromen van

Zelfrijdende auto, illustratie door Americas Electric Light & Power Companies, Verenigde Staten (1957).

MET VR VAN TOEN

vandaag te zien. De bezoeker kan een ontdekkingsreis maken met een virtualrealitytijdmachine, menselijke organen scoren in een schiettent en griezelen in een spookhuis, ontworpen door Rob Schröder. Of er kunnen producten van algen en enzymen worden getrokken uit *The Microbial Vending Machine*, een omgebouwde snackautomaat van Emma van der Leest.

Leren van toekomstdromen

RetroFuture gaat over toekomstdromen en wat we daarvan kunnen leren, zo stelt samensteller Next Nature. 'De mens droomde altijd al over wat de toekomst hem zou brengen. We dromen over het eeuwige leven, het paradijs op aarde, of misschien hebben we wel nachtmerries waarin de wereld ten onder gaat. Hoe we vandaag over de toekomst denken, is gebaseerd op verhalen en gedachten van grote denkers zoals Aristoteles en Da Vinci. Zij laten ons zien: er is niet slechts één toekomst, er zijn veel scenario's mogelijk.'

Publieksprogramma

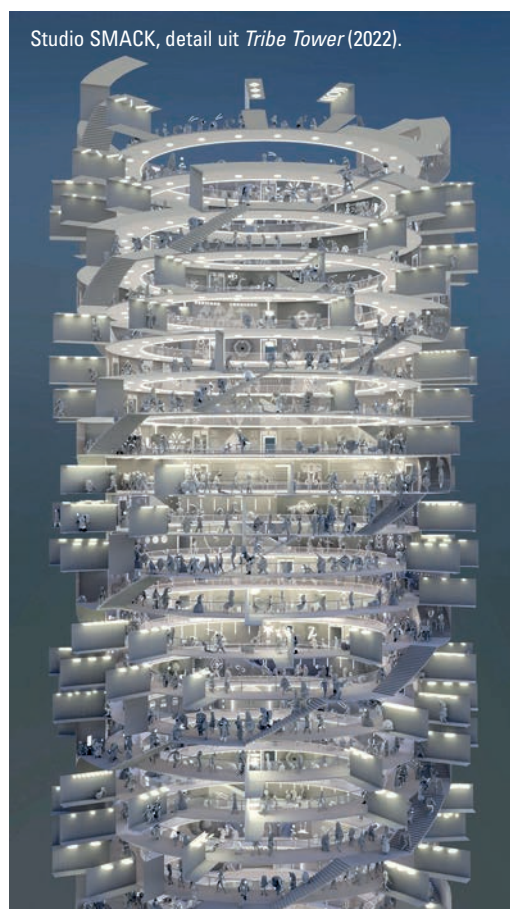
Het Evoluon was vanaf 1966 een toekomstgericht techniekmuseum, tot Philips het in 1989 – ondanks veel publiek protest – sloot. Daarna had het gebouw geen publieksfunctie meer en fungeerde het als congrescentrum. Next Nature heeft het Evoluon nu weer opengesteld voor publiek met de expositie RetroFuture – om te beginnen. De komende jaren zal 'het internationale netwerk voor iedereen die graag meepraat over hoe de toekomst eruit kan zien' nog meer tentoonstellingen en een publieksprogramma organiseren op het gebied van technologie en natuur. <

> RetroFuture in het Evoluon in Eindhoven is nog te zien tot 3 september 2023.

> nextnature.net/retrofuture

Een DeLorean, de bekende auto uit de film *Back to the Future* (1985), is te zien in het Evoluon.

Studio SMACK, detail uit *Tribes Tower* (2022).

Maison the Faux & Esmay Wagemans, *Corpus Lava*. 'Melt me in the Afterlife' (2022).

Atelier Pamfilie

Emma van der Leest, *The Microbial Vending Machine* (2022).

Beelden van de tentoonstelling RetroFuture.

GROOTSTE OORLOGSARCHIEF VAN NEDERLAND VANAF 2025 ONLINE DOORZOEKBAAR

Het grootste oorlogsarchief van Nederland wordt digitaal toegankelijk voor een breed publiek. Met deze doelstelling is het project Oorlog voor de Rechter onlangs gestart. Vier organisaties slaan hierbij de handen ineen om het CABR te digitaliseren en de gedigitaliseerde archiefstukken leesbaar en doorzoekbaar te maken door middel van AI.

Het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR) is het meest geraadpleegde en grootste archief over de Tweede Wereldoorlog in Nederland. Elk jaar komen duizenden mensen dossiers uit het CABR inzien bij het Nationaal Archief. In het CABR, dat in totaal bijna vier kilome-

Huygens Instituut en NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies. De archiefstukken uit het CABR worden gedigitaliseerd met naar verwachting een gemiddelde productie van 152.000 scans per week, en digitaal leesbaar en doorzoekbaar gemaakt met kunstmatige intelligentie. Om de documenten

uit het CABR beter te begrijpen en te plaatsen binnen een bredere context krijgen ze achtergrondinformatie mee.

Ook zal er worden gelinkt naar bronnen die over hetzelfde onderwerp gaan uit andere collecties dan het CABR.

AVG-privacyregels

De eerste digitale resultaten worden vanaf 2025 op Oorlogvoorderechter.nl gepresenteerd. De betrokken partijen houden daarbij rekening met de AVG-privacyregels, 'wat maakt dat misschien nog niet alle documenten online beschikbaar kunnen worden gesteld'. Gedurende het project gaan zij in gesprek met belangenorganisaties over de omgang met persoonsgegevens. Het project loopt tot 2027. De mogelijkheid om dwars door het CABR te zoeken zal nieuwe inzichten geven over gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog, in al zijn diversiteit en vanuit verschillende perspectieven, zo verwachten de partijen.

ter beslaat, bevinden zich

dossiers van zo'n 300.000 personen die werden verdacht van collaboratie met de Duitsers. Dossiers kunnen getuigenverslagen, lidmaatschapskaarten van de NSB, dagboeken, gratieverzoeken en foto's bevatten. Van een groot deel van de verdachten bleek de verdenking ongegrond. Twintig procent is uiteindelijk veroordeeld door een bijzonder gerechtshof of tribunaal, en bijna 1900 van hen kregen daarbij een gevangenisstraf van tien jaar of meer opgelegd.

Gezamenlijk project

Oorlog voor de Rechter is een gezamenlijk project van het Nationaal Archief, Netwerk Oorlogsbronnen,

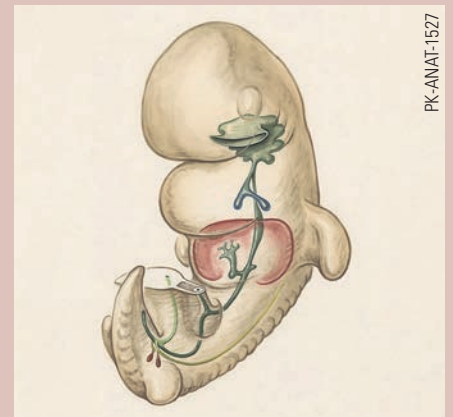

COLLECTIE ANATOMISCHE TEKENINGEN UBL BESCHIKBAAR IN EUROPEANA

Bijna 4400 anatomische tekeningen uit de collecties van de Universitaire Bibliotheken Leiden (UBL) zijn nu beschikbaar via Europeana. Hiermee zijn ze nog beter vindbaar voor een breed publiek, aldus UBL.

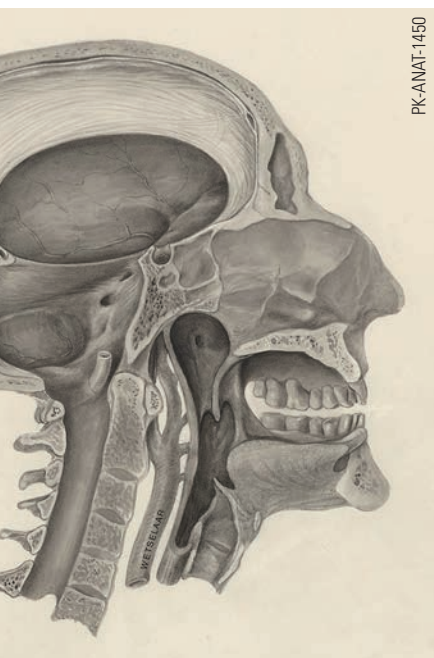
De collectie tekeningen toont de medische tekenkunst vanaf het begin van de achttiende eeuw tot nu. De meeste tekeningen ontstonden in of rond het academisch ziekenhuis van Leiden en werden gemaakt ter illustratie van publicaties of voor onderzoek en onderwijs. Van etsen met vergroeide ruggenwervels en fraaie gestoffeerde anatomische atlanten tot kleurige tekeningen van allerlei organen, zowel oud als modern. Bekende anatomen als Bernard Siegfried Albinus, Gerard Sandifort en Andreas Bonn maakten tekeningen of lieten die maken door professionele tekenaars. Het hele menselijk lichaam komt erin aan bod: botten en organen, gezond en ziek, de ontwikkeling van de foetus en aangeboren afwijkingen, maar ook minder voor de hand liggende onderwerpen, zoals antropologie en dieren die vaak werden bestudeerd ter vergelijking met het menselijk lichaam. Eerder werd de collectie al beschikbaar gemaakt via Digital Collections van de UBL. Het Europeana-platform deelt en promoot gedigitaliseerd Europees cultureel erfgoed voor gebruik door erfgoedenthousiastelingen, -professionals, docenten en onderzoekers. Het wordt gefinancierd door de European Union's Connecting Europe Facility.

Doorsnede van het menselijk hoofd.

Interne organen van het menselijk embryo.

PK-ANAT-1527

HEADLINES

- >> Vijftien miljoen om digitale bronnen beter toegankelijk te maken voor wetenschap
- >> Nieuwe AI-techniek maakt internet toegankelijker voor laaggeletterden
- >> Twee miljoen voor verbeteren AI-onderzoek op big data geesteswetenschappen
- >> Allard Pierson start met herkomstonderzoek archeologische collecties
- >> Dashboard maakt anderstalige bibliotheekcollectie beter vindbaar

De berichten achter de headlines en meer nieuws vind je op informatieprofessional.nl en in de nieuwsbrief van IP

Heb je nieuws te melden, een trend gespot of een tip die je graag wilt delen met collega-IP'ers? Laat het weten via redactie@informatieprofessional.nl.

Rob Feenstra

Projectleider/consultant bij de Universitaire Bibliotheken Leiden; heeft als aandachtsgebieden bibliotheeksystemen en de digitale bibliotheek

'De best bekeken deinfluencing-filmpjes worden toch gemaakt door vrouwen met een overduidelijke influenceruitstraling'

Deinfluencen

Oh my good, er is een nieuwe trend op TikTok: deinfluencing! Het is een reactie op de influencers die sinds jaar en dag proberen om consumenten te verleiden tot de aankoop van dure kleding, gadgets en vooral cosmetica. Deinfluencers spreken zich juist kritisch uit over de kwaliteit en de prijs van gehypete producten en adviseren vaak goedkopere alternatieven (*dupes*), wat natuurlijk eigenlijk ook weer een vorm van influencen is. Het grote verschil is wel dat de deinfluencers voor zover bekend niet voor hun aanbevelingen worden betaald, maar dat kan een kwestie van tijd zijn.

Natuurlijk is het niet vreemd dat mensen op een open medium als TikTok soms kritiek geven op producten, maar sinds begin dit jaar is er een ware hausse aan berichten met de hashtag #deinfluencing. Tientallen miljoenen zijn er inmiddels al gepost. Vaak beginnen de filmpjes met de mededeling dat de persoon in kwestie 'dol is op deze nieuwe deinfluencing-trend', waarna er met aanstekelijk enthousiasme een product tot op de grond wordt afgebrand. Meestal gaat het daarbij om producten die eerder juist fanatiek, en soms zelfs door dezelfde persoon, werden gehypet. Nederland loopt wat achter op de trend, maar ik vond toch al een filmpje van een bekeerde Nederlandstalige influencer met een fles dure shampoo die haar volgens eigen zeggen de ergste roos en het ergste eczeem van haar leven had bezorgd.

Het influencen nam op TikTok groteske proporties aan. De filmpjes namen niet alleen in aantal toe, ze werden ook steeds agressiever. De opkomst van een tegenbeweging is dan ook niet meer dan logisch. En helemaal in overeenstemming met de aard van TikTok is ook die tegenreactie weer heel divers. Er zijn deskundigen die de claims van dure cosmeticafabrikanten doorprikken, winkelmedewerkers die onthullen welke producten het meest worden teruggebracht door teleurgestelde klanten, en *girls next door* die vertellen dat shampoo van de supermarkt toch ook echt werkt. Maar de best bekeken deinfluencingfilmpjes worden toch gemaakt door vrouwen met een overduidelijke influenceruitstraling.

Ook op #booktok, het boekenhoekje van TikTok, is deinfluencing *hot and happening*. BookTokkers bekritiseren soms de kwaliteit van boeken, maar het gaat toch vooral om de (hoge) prijzen. Ze raden hun volgers dan ook aan om boeken voortaan tweedehands te kopen, om ze via een e-reader te lezen, of, jawel, om een bibliotheekkaart te kopen. Er breken mooie tijden aan.

Al meer dan tien jaar
speurt Elisabeth Bik
het internet af naar
frauduleuze beelden
in wetenschap-
pelijke artikelen.

**Elisabeth Bik
strijdt tegen
wetenschapsfraude**

'Hoe **klein** de fout
ook is, ik **moet** het
aan de kaak stellen'

Naar schatting
honderdduizend
papers heeft
ze inmiddels
gescreend. Daarmee
hoopt ze misstanden
in de wetenschap
tegen te gaan. 'Soms
zien plaatjes er zo
fout uit dat ik me
niet kan voorstellen
dat niemand anders
het ziet.'

**Anne
van den Dool**
Tekstschrijver, auteur
en cultureel journalist

'We
screenden
zo'n twintig-
duizend
artikelen,
waarvan er
achthonderd
foto's bleken
te bevatten
waarmee
gesjoemeld
was'

'Mijn baas
bij Stanford
heeft nooit
iets van mijn
speurwerk
gezegd,
maar hij
moedigde
het ook
niet aan'

Elisabeth Bik begon haar carrière als promovenda bij het RIVM, waar ze zich als microbioloog verdiepte in de verschillende typen bacteriën die chole-ra veroorzaken. In 2001 vertrok ze samen met haar man naar de Verenigde Staten omdat hij daar een baan vond. Zelf kwam ze op die manier terecht bij Stanford University, waar ze haar onderzoek naar bacteriën voortzette. Ze deed dat werk ruim tien jaar toen ze voor het eerst door het fenomeen wetenschapsfraude werd getriggerd. ‘Ik hoorde over plagiaat en dacht: zou dat ook voorkomen bij artikelen die ik heb geschreven? Ik voerde een zin uit een van mijn artikelen in Google Scholar in, en jawel: die zin kwam ook in twee artikelen voor die later waren geschreven dan het mijne. Het bleken zogeheten mozaïekpapers die waren samengesteld uit allerlei artikelen.’

Andere zinnen uit een van die twee artikelen waren ook gestolen uit andere, oudere papers. ‘Als ik die zinnen onderzocht, vond ik ook weer andere papers die die zinnen hadden gestolen. Het was alsof ik aan een draadje trok en vervolgens de hele bol wol loshaalde’, herinnert Bik zich. ‘Ik vond de ene na de andere paper binnen het veld van de microbiologie die zulke geplagieerde zinnen bevatten. Hierover moet ik rapporteren, besloot ik.’

Gemanipuleerde afbeeldingen

Een jaar na die eerste ontdekking kwam Bik op een ander spoor: dat van gemanipuleerde afbeeldingen. ‘Ik kwam steeds vaker foto’s tegen die gekopieerd bleken te zijn. Dezelfde foto werd bijvoorbeeld voor verschillende experimenten gebruikt. Ik realiseerde me: dit komt misschien wel veel vaker voor. Ik opende een stuk of honderd papers, en ja: er kwamen veel meer foutieve dubbelingen voor.’

Op dat moment deed Bik al dit speurwerk nog ’s avonds en in het weekend. ‘Het begon steeds meer tijd in beslag te nemen. Ik breidde mijn zoektocht uit naar verschillende tijdschriften uit allerlei jaren. Op een gegeven moment betrok ik twee andere onderzoekers bij mijn tocht, zodat ze mijn analyses konden controleren.’

Echt Photoshop-werk

Uiteindelijk screenden Bik en haar compagnons zo’n twintigduizend artikelen, waarvan er achthonderd foto’s bleken te bevatten waarmee gesjoemeld was. ‘We zagen grofweg drie typen’, vertelt ze. ‘Het eerste type betreft exact dezelfde foto, bijvoorbeeld als controlefoto bij een experiment. Dat kun je interpreteren als een vorm van luiheid: je hoeft het experiment niet opnieuw uit te voeren. Bij de tweede categorie gaat het om licht aangepaste foto’s. Ze zijn bijvoorbeeld verschoven of omgedraaid, waardoor het een ander beeld lijkt. Het derde type is het meest extreem: daarbij gaat het om echt Photoshop-werk. Er zijn bijvoorbeeld meer of minder cellen in het weefsel aangebracht.’

De eerste twee categorieën kun je met

de beste wil van de wereld uitlegen als een foutje, bij het laatste type wordt dat ingewikkelder. ‘Het liefst nemen we natuurlijk aan dat het een vergissing is, maar soms is dat niet te verantwoorden. De helft van die achthonderd frauduleuze artikelen leek ons opzettelijk gemanipuleerd, en dat is aan de welwillende kant.’

Rocking the boat

Bik wendde zich nooit direct tot de auteurs, maar altijd tot het tijdschrift waarin het artikel werd gepubliceerd. Toch ontving ze regelmatig boze mails van mensen die haar naam hadden doorgekregen. ‘In het begin ging ik liever anoniem te werk, ook uit angst dat ik mijn baan erdoor zou verliezen. Mijn baas bij Stanford heeft er nooit iets van gezegd, maar hij moedigde

‘Het is zo’n aardige man”, kreeg ik te horen. Dat is voor mij geen argument om iemand in bescherming te nemen’

het ook niet aan. Ook collega’s namen me dit werk niet altijd in dank af. Met name toen ik plagiaat in een paper van een collega ontdekte ontstonden er spanningen. “Het is zo’n aardige man”, kreeg ik te horen. Dat is voor mij geen argument om iemand in bescherming te nemen. Als je tekst hebt gestolen, moet je daarop worden aangesproken.’

Rocking the boat, daar houden ze in de Verenigde Staten niet zo van, merkte Bik. ‘Ik begon me daar steeds minder van aan te trekken. Sterker nog: ik keek er steeds meer naar uit om ’s avonds “plaatjes te kijken”, zoals ik het in mijn hoofd noemde. Soms zien die plaatjes er zo fout uit dat ik me niet kan voorstellen dat niemand anders het ziet. Dergelijke artikelen zijn gepeerreviewd, gepubliceerd en weer geciteerd. Zulke fouten kloppen niet met de zoektocht naar de waarheid, en dat is waar de wetenschap wat mij betreft voor dient. In deze wereld bouwen we voort op elkaars werk, en dat bouwwerk wordt op deze manier gammel. Als een van de stenen niet goed zit, kan de hele muur instorten. Hoe klein de fout ook is, ik moet het aan de kaak stellen.’

Kleine donatie doen

Daarom maakte Bik een paar jaar geleden de keuze om haar baan op te zeggen en als consultant te starten. ‘Je kunt mij inhuren om een zaak te onderzoeken. Als een ander bij een paper aangeeft dat ermee gesjoemeld lijkt, duik ik erop. Soms doe ik bijvoorbeeld voorwerk voor een advocaat, waarbij een auteur een tijdschrift aanklaagt omdat hij wordt beschuldigd van plagiaat.’

Toch is dat niet waar Bik nu haar geld mee verdient. ‘Ik heb een Patreon-account. Daarmee ondersteunen mensen mijn werk door maandelijks een kleine donatie te doen. Van dat platform maken vooral artiesten en schrijvers gebruik, in ruil voor bijvoorbeeld video’s. In mijn geval krijgen betalende volgers video’s waarin ik laat zien hoe je fouten in artikelen kunt opsporen.’

Honderd artikelen per dag

Bik is tegenwoordig dag en nacht be-

‘Sinds kort maak ik gebruik van ImageTwin. De zoektocht naar betere software is een belangrijk onderdeel van mijn werk’

zig om zo veel mogelijk foutieve papers te vinden. ‘Soms lijdt mijn nachtrust daar wel onder’, geeft ze toe. ‘Dan kom ik niet in slaap omdat ik te lang naar mijn scherm heb gekeken. Ik ben een echte nachtuil: ik zit geregeld tot 12 uur ’s nachts achter mijn computer.’

Wanneer ze een probleem in een paper vindt, post ze dat op PubPeer. ‘Ik vind vast alleen het topje van de ijsberg’, beseft ze. ‘De domme fraudeurs, zullen we maar zeggen. Ik word wel steeds beter – en ik gebruik steeds meer software. Sinds kort maak ik gebruik van de AI-tool ImageTwin, die pdf’s scant op dubbele afbeeldingen. De zoektocht naar betere software is een belangrijk onderdeel van mijn werk. Toch moet je alles goed blijven controleren: het is alleen een hulpmiddel, dus ik vaar er niet blind op.’

Inmiddels heeft Bik naar schatting honderdduizend artikelen gescreend. ‘Ik doe er ongeveer honderd per dag, mits ik geen vergaderingen heb. Of ik er nooit moe van word? Zeker niet: ik moet vooral opletten dat ik mezelf er niet in verlies. Daarom heb ik een horloge dat elk uur zegt dat ik even moet opstaan. Ik blijf het leuk vinden: als ik een plaatje vind, is dat op een vreemde manier bevredigend. Hoe kunnen ze hebben gedacht dat ik hier niet intrap, denk ik dan.’

Mooie foutmarge

Heel soms heeft Bik het bij het foute eind. ‘Dat komt dan bijvoorbeeld doordat ik de labels bij een afbeelding verkeerd heb geïnterpreteerd, waardoor ik denk dat het bij een ander experiment hoort. Van de zeven-duizend papers die ik tot nu toe heb gerapporteerd, bleken er een stuk of twintig wel in orde. Dat vind ik een mooie foutmarge.’

Inmiddels onderzoekt Bik niet langer alleen artikelen in het veld van de microbiologie, maar ook op het gebied van chemie en oncologie. ‘Het voelt als het staartje van mijn loopbaan, alsof ik stiekem al met pensioen ben en nu leuke dingen mag doen. Toch neem ik het heel serieus: ik geef bijvoorbeeld ook feedback aan programma’s om ze beter te maken.’

Chinese praktijken

Met dit werk hoopt Bik wetenschappelijke tijdschriften en universiteiten ervan bewust te maken hoeveel er wordt gesjoemeld in de wetenschap. ‘Dat is ook niet zo gek: er zijn allerlei perverse prikkels die wetenschappers dwingen zo veel mogelijk papers te publiceren. Kijk bijvoorbeeld naar China. Daar wordt zelfs overheids-geld ingezet om onderzoekers zo veel mogelijk artikelen te laten schrijven. Het gevolg is dat wetenschappers anderen inhuren om die papers voor hen te maken. Soms zijn die teksten compleet bij elkaar verzonnen. Ze worden vaak volgens dezelfde opzet geschreven en bevatten slechts kleine variaties.’

De Chinese regering lijkt er weinig aan te doen, observeert Bik. ‘Tijdschriften worden zich wel steeds meer bewust

‘Ik vind vast alleen het topje van de ijsberg, de domme fraudeurs, zullen we maar zeggen. Ik word wel steeds beter’

mogelijk nog erger. We zijn geneigd om foto’s als de ultieme waarheid te zien, maar ook die zijn steeds makkelijker te manipuleren. Voor de wetenschap is dat een grote bedreiging.’

Gelukkig zijn er steeds meer mensen die net als Bik speuren naar vormen van wetenschapsfraude. ‘Ik geloof nog steeds dat we de wetenschap nodig hebben om grote problemen in de wereld op te lossen. Dat kan echter alleen als wetenschap eerlijk werkt. Daar ik wil aan bijdragen.’

Je vindt dit artikel inclusief alle klikbare linkjes in het archief op informatieprofessionals.nl. In de vorige IP kon je een voorproefje lezen van twee andere sprekers van de VOGIN-IP-lezing: Nava Tintarev en Reijer Passchier. Ook deze artikelen kun je terugvinden in het online archief.

van dit probleem, maar eigenlijk is het al te laat: ze hadden eerder strenger moeten zijn. Dat betekent niet dat we helemaal verloren zijn. We moeten een opener vorm van wetenschap gaan bedrijven, waarbij onderzoekers hun werkwijzen en tussenliggende resultaten meer moeten blootgeven. Ik hoop dat ik met mijn werk bijdraag aan die open cultuur.’

ChatGPT als bedreiging

Toch is Bik ook huiverig voor recente ontwikkelingen, met name op het gebied van kunstmatige intelligentie. ‘ChatGPT vormt een bedreiging voor de wetenschap. Zulke bots kunnen heel gemakkelijk teksten produceren die voor waar worden aangezien en die niet snel door een plagiaatdetector worden herkend. Met beelden is het zo

‘We moeten een opener vorm van wetenschap gaan bedrijven, waarbij onderzoekers hun werkwijzen meer moeten blootgeven’

uogin

IP

vakblad voor informatieprofessionals

Wil je het verhaal van Elisabeth Bik live bijwonen? Kom dan naar de VOGIN-IP-lezing, het evenement voor informatieprofessionals over zoeken en vinden op 16 maart in de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA). Bik geeft daar een keynote-lezing aan het einde van het dagprogramma. Daarnaast biedt de dag nog zeven andere interessante lezingen en twaalf workshops.

> Het volledige programmaoverzicht en informatie over aanmelden vind je op vogin-ip-lezing.net.

> De VOGIN-IP-lezing is het gezamenlijke evenement van Stichting VOGIN en magazine IP. De vorige editie vond plaats op 11 mei vorig jaar.

<

Vakblad IP volgt de wording van de Universiteitsbibliotheek (UB) van de Universiteit van Amsterdam (UvA). Eens per kwartaal wordt een thema rondom de bouw belicht. In deze editie deel 7: je weg vinden in het nieuwe gebouw.

Wayfinding in de nieuwe UB

Project: nieuwe Universiteitsbibliotheek UvA

Gestart in: september 2019

Einddatum: ergens in 2024

Aantal dagen tot oplevering: circa 700

Architect: MVSA Architects en Architectenbureau J. van Stigt

Fenne Roefs
Wayfindingexpert

Mark van den Driest
Grafisch ontwerper

Theo van Wijk
User experience
designer & developer

De nieuwe UB van de UvA wordt gevestigd in twee monumentale gebouwen waarvan de geschiedenis teruggaat tot het einde van de veertiende eeuw. Deze gebouwen bestaan uit verschillende vleugels rondom een binnenhof, die wordt overkapt met een glazen dak en zo wordt getransformeerd tot een ruim, licht atrium. Aan de bestaande gebouwen wordt bovendien een deel nieuwbouw toegevoegd. Om ervoor te zorgen dat iedereen straks in dit bijzondere gebouw goed de weg kan vinden, heeft de bibliotheek aan specialisten Fenne Roefs en Mark van den Driest opdracht gegeven een wayfindingsysteem te ontwikkelen. Als onderdeel hiervan maakte Theo van Wijk een interactieve plattegrond.

Behoorlijk complex

Wayfinding is het proces van 'je ergens oriënteren en de weg vinden'. Het is

iets wat je bijna dagelijks doet, en dat geldt dus ook voor bijvoorbeeld studenten in een universiteitsgebouw of UB die de zaal zoeken waar ze les hebben of een boek dat ze nodig hebben voor hun onderzoek. Het belangrijkste om ergens de weg te kunnen vinden is het gebouw zelf. Een logisch ingedeeld en overzichtelijk gebouw heeft minder bewegwijzering nodig dan een complex en onoverzichtelijk gebouw.

Vanwege de monumentale waarde houdt het architectonische ontwerp van de nieuwe UB de oorspronkelijke gebouwen en binnenruimtes zo veel mogelijk intact. Het nieuwe atrium verbindt de vier vleugels en creëert met het verdiepte atrium en de ondergrondse fietsenstalling een extra etage. De UB heeft straks 358 ruimtes, variërend in grootte en verspreid over vier verdiepingen – behoorlijk complex dus. Een goed wayfindingsysteem is dan ook cruciaal.

Atrium als beginpunt

Het startpunt voor de ontwikkeling van het wayfindingsysteem was een uitgebreide analyse. Zo werd in kaart gebracht hoe bezoekers door het gebouw zullen lopen, waar ze keuzes zullen maken en welke informatie ze nodig zullen hebben over de bestemmingen en de collectie.

Het atrium is het beginpunt van ieders bezoek en een belangrijke plek voor oriëntatie. Hier zien bezoekers alle verschillende bouwdelen en verdiepingen. Op de gevels van de diverse bouwdelen worden grote letters – A, B, C en D – geplaatst om de verschillende vleugels aan te geven. Grote overzichtsboarden laten zien wat waar is, van collegezaal tot toilet en van collectie tot printer.

Touchscreen

In het atrium vinden bezoekers ook een groot touchscreen met een interactieve plattegrond die eenvoud, leesbaarheid en herkenbaarheid uitstraalt. De applicatie geeft hun de mogelijkheid om het gebouw te verkennen of juist gericht op zoek te gaan naar een bepaalde ruimte of collectie. Tijdens het zoeken lichten de bijbehorende ruimtes in de semi-3D-plattegrond op. Door een ruimte aan te klikken krijgen de bezoekers gedetailleerde informatie over de geselecteerde ruimte, zoals bijvoorbeeld het aantal zitplaatsen en de aanwezigheid van een whiteboard of videoscherm. De applicatie is specifiek ontwikkeld voor de nieuwe bibliotheek en in lijn met de UvA-huisstijl en het wayfindingsysteem.

Toekomstbestendig

In het atrium staan wegwijzers naar de bestemmingen in de omliggende vleugels. De belangrijkste bestemmingen die door veel mensen worden bezocht, zijn op de borden vanaf de ingang aangegeven. Heeft een studente onderwijs in A1.04 of staat haar boek in C2.01? Dan volgt zij de verwijzingen naar de juiste vleugel en verdieping en vervolgens naar het juiste ruimtenummer. Door te verwijzen naar ruimtenummers is het wayfindingsysteem toekomstbestendig: wanneer de functies van ruimtes veranderen of de collectie verhuist, blijven de ruimtenummers gelijk. Zo kan de UB flexibel inspelen op

veranderende behoeften door bijvoorbeeld vernieuwingen in het onderwijs en digitalisering van de collectie. Onderaan elk bord staat aangegeven welke kant bezoekers op moeten voor de dichtstbijzijnde wc, printer, lift en trap. Dit gebeurt door middel van compacte, taalafhankelijke pictogrammen.

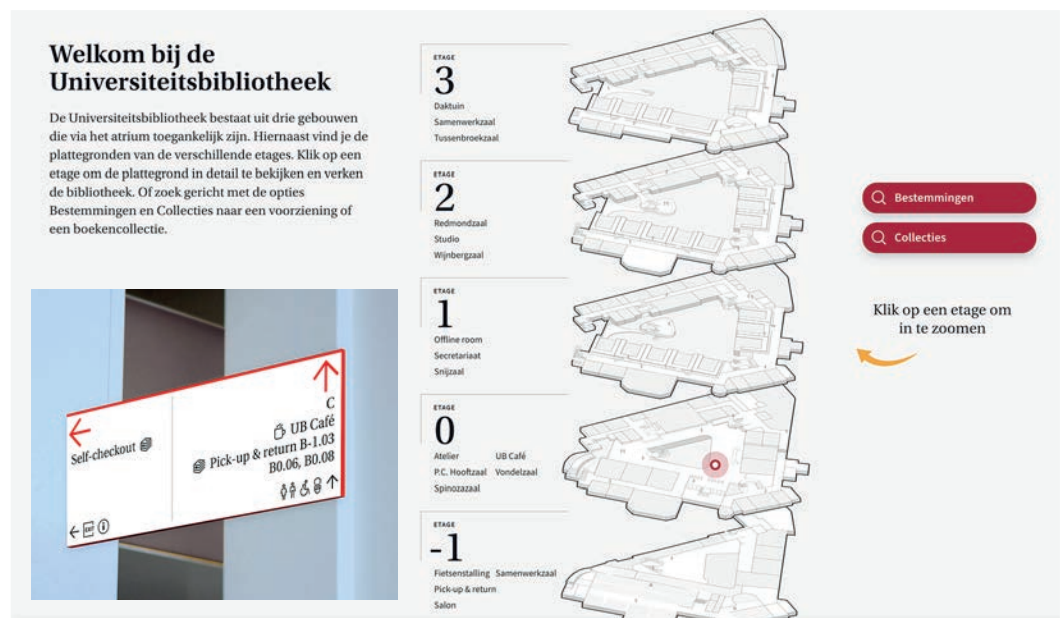
'Huisstijl' voor alle UvA-wayfinding

Het grafisch ontwerp van de bewegwijzering is gebaseerd op de UvA-brede huisstijl. Door gebruik te maken van de primaire huisstijlkleuren, stijlmiddelen en typografie hebben de wayfindingelementen een eigen stijl,

'De UB heeft straks 358 ruimtes, variërend in grootte en verspreid over vier verdiepingen – een goed wayfinding-systeem is cruciaal'

maar wordt ook de visuele identiteit van de UvA versterkt. Het resultaat van het wayfindingproject voor de UB heeft er nu al toe geleid dat dit de 'huisstijl' wordt voor de wayfinding in alle UvA-gebouwen. Het projectteam ziet uit naar de implementatie van het systeem in de bibliotheek – het project is immers pas echt klaar als bezoekers straks moeiteloos hun weg kunnen vinden naar alle bestemmingen, faciliteiten en de collectie.

De vorige afleveringen in deze serie lezen? Je vindt ze in het online archief op informatieprofessional.nl (trefwoord 'UB in wording').

De komst van ChatGPT in november vorig jaar heeft veel losgemaakt – niet alleen aan reacties (voors/tegens), maar ook aan concurrentie (Bard van Google, Bing van MS).

Rondvraag ChatGPT

Kansen en bedreigingen voor informatieprofessionals

Ook voor de informatieprofessional heeft een dergelijke nieuwe technologie gevolgen. Denk aan het zoeken, vinden en beoordelen van informatie. Welke kansen en/of bedreigingen zijn er om rekening mee te houden?

Anne van den Dool
Tekstschrijver, auteur
en cultureel journalist

Cindy Lammers
Hoofdredacteur van IP

Martijn Aslander

Technologiefilosoof en oprichter van de Digitale Fitheid-beweging

‘De afgelopen tien jaar hebben veel van mijn vakbroeders en -zusters op podia, in columns en in boeken verteld over de naderende impact van exponentiele technologieën. Er werd ontkennend, verbaasd of geërgerd gereageerd – en men ging over tot de orde van de dag. De afgelopen maanden was het ineens zover. De publieke versie van ChatGPT kwam beschikbaar. Ophef alom!

Velen, scholieren voorop, zagen hun kans schoon. De wereld van de informatieprofessional zal nooit meer hetzelfde zijn. De spelregels van veel zaken die we als vaststaand beschouwden, staan onder druk en moeten veranderen. Eenoog in het land der blinden zal moeten dealen met een massa aan mensen met zicht. Waar ligt de kans voor het vak van de informatieprofessional? In wijsheid en duiding. Zodat de massa aan informatieamateurs leert begrijpen waar ze naar kijken en hoe dat te hanteren.

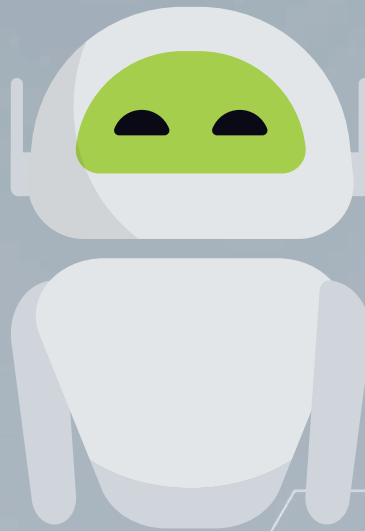
De uitdaging ligt in een nieuw verhaal en een nieuwe taal. Voorlopig ben ik al blij als de gemiddelde schermwerker leert wat metadata zijn en waar ze hun eigen informatie kunnen opslaan en terugvinden. Ik pleit voor volle aandacht op informatiegeletterdheid voordat we ons blindstaren op het technologiedomein. Zodat we daarna met reuzen- of quantsprongen een nieuwe informatie-era gezamenlijk kunnen betreden. Met de informatieprofessionals als jedi's voorop.’

‘Ik pleit voor volle aandacht op informatiegeletterdheid voordat we ons blindstaren op het technologiedomein’

Peter Becker

Docent aan de opleiding Data Science & Artificial Intelligence aan de Haagse Hogeschool

‘Terwijl collega Jos van Helvoort (zie ook pag. 26, red.) en ik bezig waren met de afronding van onze onderwijsmethode voor informatievaardigheden bij hbo-studenten, was daar ineens ChatGPT. Jos en ik hadden net genoeg tijd om de kunsten en gebreken van ChatGPT in onze tekst te verwerken. De vraag is natuurlijk hoelang die tekst actueel blijft. Gelukkig gaat het om een digitale methode en kunnen we de tekst makkelijk actualiseren. Inmiddels ben ik in aanraking gekomen met AI-tools als Elicit, Connected Papers en Perplexity die op indrukwekkende wijze ondersteuning bieden bij het vinden van (wetenschappelijke) informatie. Zo veroorzaakt de komst van tools als ChatGPT een combinatie van gevoelens: opwindend over wat er kan, zorgen over de nadelen en nieuwsgierigheid naar de werking en toekomstige mogelijkheden. Wat dat laatste betreft: de groepsapp van ons docententeam

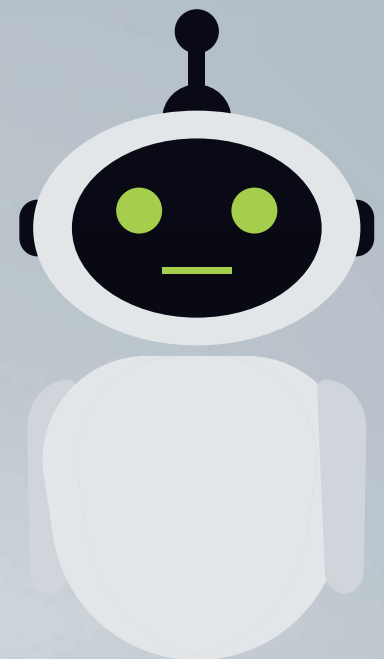

bij de opleiding ontplofte bijna van alle berichten over de mogelijkheden van ChatGPT en vergelijkbare AI-tools. Het corrigeren van programmeercode, het feedback geven op het werk van studenten en het genereren van nepdata voor opdrachten zijn een paar voorbeelden. Zoals een collega het uitdrukte: “Mijn leven is een stuk makkelijker geworden!”

Prompt engineering

Als lid van de examencommissie werd ik natuurlijk ook geconfronteerd met de zorgen over plagiaat in het werk van studenten. Gelukkig werd de discussie snel naar een hoger niveau getild en ging het over de vraag wat we studenten moeten aanleren als ze de beschikking hebben over AI-tools. Verschillende collega's hebben mooie ideeën over onderwijs waarin studenten worden uitgedaagd om deze tools effectief en verantwoord in te zetten. Daar hoort een nieuwe skill bij, namelijk *prompt engineering*: het formuleren van goede opdrachten zodat je relevante en betrouwbare resultaten krijgt. Samen met de kritische blik naar de resultaten zijn dat noodzakelijke skills. En dat is toch heel vergelijkbaar met de “traditionele” informatievaardigheden. De tooling verandert, maar informatievaardigheden zijn belangrijker dan ooit.’

‘De tooling verandert, maar informatievaardigheden zijn belangrijker dan ooit’

Frank van Geffen

Proces mining lead bij de Rabobank en voorzitter van de KNVI-interessegroep Open the blackbox

Tools als ChatGPT hebben een enorme potentie tot nieuwe vormen van creativiteit en wellicht nog een grotere potentie tot misleidende informatie of tunnelvisie. De voordelen zijn dat er sneller en makkelijker kan worden beschikt over de juiste informatie voor een “bekend” beslissingsvraagstuk – immers, dat is waarop deze tools zijn/worden getraind. Houd hierbij wel rekening met het feit dat we informatie in generieke zin gebruiken om onzekerheid (voor een keuze) te reduceren, en dat de mate van onzekerheid die we willen accepteren per individu verschilt.

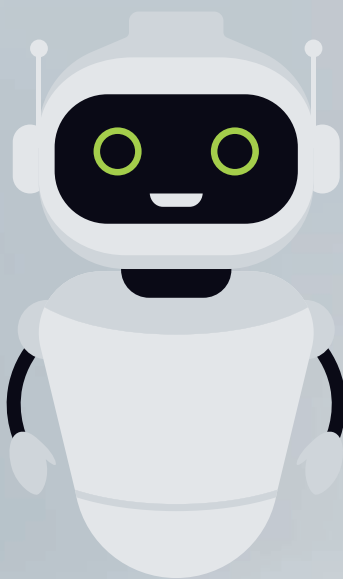
Echter, stel ChatGPT een vraag over een heel recente gebeurtenis of een mogelijke gebeurtenis in de toekomst, en het antwoord zal zonder verdere context zijn dat “de input die de technologie gebruikt is gebaseerd op data tot en met 2021”. Als we haar vervolgens enige context meegeven – dat kan een van onze eigen aannames zijn (die meteen al last hebben van onze eigen bias), dan komt er een antwoord terug dat meer past bij wat we zouden verwachten. Maar past dit antwoord ook bij iemand anders in een heel andere context? Waarschijnlijk niet!

Transparantie ‘onder de motorkap’

De informatieprofessional kan helpen bij het kritisch nadenken over welke informatie betrouwbaar en bruikbaar is. Dit kan in eerste instantie aan twee kanten:

- > Aan de inputkant van dergelijke technologieën, dus welke data en informatie worden gebruikt om de tool te trainen en verder te laten leren.
- > Aan de outputkant bij het beoordelen van wat de tool aan antwoorden geeft en welke informatiewaarde we hieraan kunnen ontleen.

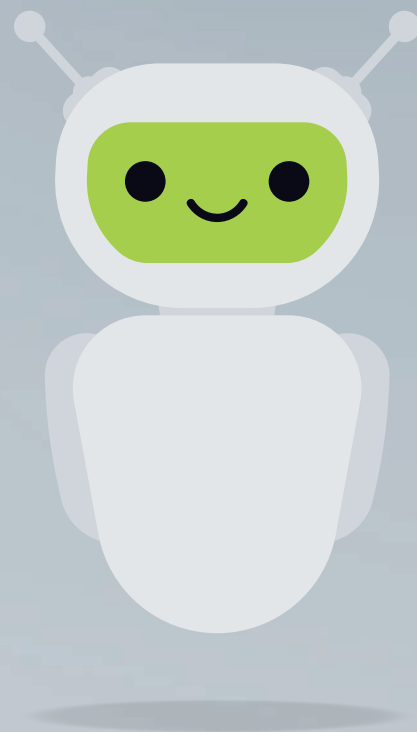
‘De IP’er kan helpen bij het kritisch nadenken over welke informatie betrouwbaar en bruikbaar is – aan de input- en de outputkant’

Vanuit de blackboxgedachte zou een derde focus gericht moeten zijn op de gebruikte algoritmes en deep learning-netwerken waarmee dergelijke technieken worden getraind. Meer begrip hiervan zorgt voor een klein beetje meer transparantie van wat er ‘onder de motorkap’ precies gebeurt.

Het gevaar hierbij is namelijk dat als data zonder context worden aangeboden, ze op allerlei potentieel verkeerde en/of misleidende manieren kunnen worden geïnterpreteerd. Oftewel de tools worden verkeerd getraind. Informatieprofessionals zijn zich bewust van deze “interpretatiefouten” en zouden daarom moeten kunnen beoordelen of een gegeven antwoord wel bruikbaar is om een beslissing op te baseren. Ook het zorgvuldig gebruiken van deze tools in een zakelijke context genereert weer een leerlus terug naar de tools (self learning algoritmes). De IP’er kan hierin voorbeeldgedrag laten zien in hoe een dergelijke tool kan worden “opgevoed” om effectief samen te werken in een zakelijke context.’

‘Bibliotheken kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van AI in het algemeen en aan ChatGPT in het bijzonder’

Martijn Kleppe

Directieteamlid van de Koninklijke Bibliotheek (KB), portefeuille Onderzoeken & Ontdekken

Ik plaats ChatGPT graag in een breder kader. Zo heb ik de mogelijkheden van kunstmatige intelligentie en bibliotheken wel eens onderscheiden naar vier perspectieven. Allereerst kun je AI-technieken inzetten om je interne processen te verbeteren; denk aan het sneller beschrijven van publicaties omdat de computer een boek ook leest en bijvoorbeeld suggesties doet voor trefwoorden. Daarnaast zie je steeds meer AI in diensten voor eindgebruikers, zoals aanbevelers voor boeken als de Leestipper van

Bookarang. Je kunt er vergif op innemen dat tools als ChatGPT voor beide perspectieven gaan worden gebruikt, en dus zullen we ons als informatie-professionals moeten verhouden tot de mogelijkheden en uitdagingen van dat soort technologieën. Dit is echter niets nieuws. We krijgen continu nieuwe technieken tot onze beschikking en moeten daar op een verantwoorde manier mee leren omgaan zodat ze ons helpen onze doelen te bereiken.

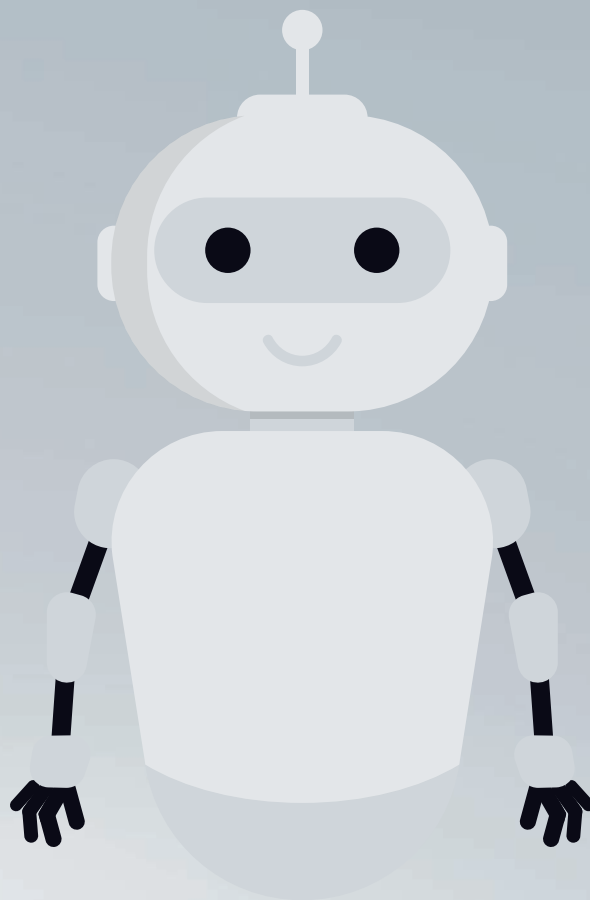
Daarom vind ik het spannender om te bekijken hoe we een techniek als ChatGPT kunnen meenemen in de twee andere perspectieven. Naast 'toegang bieden tot informatie' geven bibliotheken ook de mogelijkheid om je te blijven ontwikkelen en met anderen het gesprek aan te gaan over maatschappelijke ontwikkelingen. Een mooi voorbeeld daarvan is de AI Parade, een manifestatie die in tien maanden langs achttien bibliotheken door het hele land reist en waar tentoonstellingen, debatten en workshops worden georganiseerd over kunstmatige intelligentie. Reken er maar op dat ChatGPT daarin wordt opgenomen.

Onvermijdelijke pijnlijke fouten

Mijn vierde perspectief is een kant die niet al te vaak wordt belicht en dat is wat bibliotheken kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van AI. Elke AI-technologie werkt relatief goed als ze getraind is met enorme hoeveelheden data. In het geval van ChatGPT gaat dat om een gigantische berg tekst. We weten alleen niet welke teksten OpenAI daarvoor heeft gebruikt, en daar wringt de schoen. Want los van de verbluffende resultaten zien we ook de onvermijdelijke pijnlijke fouten voorbijkomen: de vooroordelen die altijd in teksten zitten. Niet gek, want deze vooroordelen zitten natuurlijk ook in de teksten die zijn gebruikt om het algoritme van ChatGPT te trainen. Hier kunnen bibliotheken een geweldige en unieke rol spelen!

'We krijgen continu nieuwe technieken tot onze beschikking en moeten daar op een verantwoorde manier mee leren omgaan'

Het vermoeden bestaat dat ChatGPT al zijn data zelf, al dan niet toegestaan, bij elkaar heeft gescraped. Bibliotheken en erfgoedinstellingen zijn dé organisaties die weten welke teksten ze hebben, waar deze vandaan komen en wat ermee kan en mag worden gedaan. Het is aan ons informatieprofessionals om te bekijken hoe we deze teksten steeds beter beschikbaar kunnen stellen om dit soort nieuwe technologieën verder te ontwikkelen op een ethisch, juridisch en met name maatschappelijk verantwoorde manier. Niet door de teksten zomaar weg te geven, maar door met de juiste informatie te komen over de achtergrond van de teksten én over wat wel en niet mag op zowel auteursrechtelijk als ethisch vlak.'

Over ChatGPT

ChatGPT (chat.openai.com) is een AI-aangedreven chatbot-model van OpenAI, dat ook het taalmodel GPT-3 (binnenkort opgevolgd door GPT-4) en text-to-image-model DALL-E 2 heeft ontwikkeld. ChatGPT, dat in november vorig jaar werd gelanceerd, is getraind met een groot corpus van tekst van het internet tot halverwege 2021. De tool kan allerlei soorten vragen beantwoorden en taken uitvoeren, zoals het schrijven en samenvatten van teksten. Intussen zijn er ook concurrenten op de markt gekomen, al dan niet met succes en de nodige haken en ogen: bijvoorbeeld Bard (Google) en Bing (Microsoft), maar ook een bedrijf als Alibaba is ermee bezig.

Marie-Louise Goudeau

Educatiespecialist bij de Universiteitsbibliotheek Utrecht

In de bovenstaande introductie van een sciencefictionthriller, geschreven door ChatGPT, wordt Jasmijn in de Universiteitsbibliotheek Utrecht verwelkomd door AI die al je vragen kan beantwoorden. Helaas lijken er wel boeken maar geen informatiespecialisten voor te komen in deze thriller ... ChatGPT en vergelijkbare tools komen op een andere manier tot een dergelijk geschreven stuk dan hoe mensen te werk gaan. Deze tools hebben geen mening en kunnen lastig het verschil zien tussen feit, desinformatie en fictie. Daarnaast heeft het huidige model moeite om juiste, bestaande referenties te geven. Laten informatiespecialisten bij de universiteitsbibliotheek dit nu juist wel goed kunnen! Hun expertise, informatievaardigheden en kennis over wat AI wel en niet kan, oftewel AI-literacy, zijn cruciaal om de wetenschappelijke integriteit te bewaken. Training en ondersteuning die informatiespecialisten nu geven over bijvoorbeeld het zoeken in een database, zullen plaatsmaken voor training en ondersteuning om met de juiste prompt (wetenschappelijke) informatie te vinden en te creëren met AI.

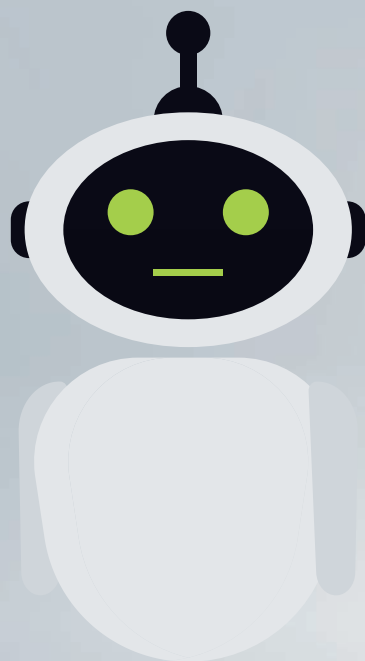
AI-wijze community

Voor een AI-wijze community vormen AI-tools goede assistenten om efficiënter wetenschappelijke output in de vorm van publicaties, data en code te produceren. Tegelijkertijd kunnen informatiespecialisten met behulp van AI wetenschappers ondersteunen met het FAIR (findable, accessibele, interoperable en reproducable) maken van hun output. ChatGPT is goed in het

‘AI-literacy van informatiespecialisten is cruciaal om de wetenschappelijke integriteit te bewaken’

schrijven van code en kan snel teksten doornemen om de juiste metadata toe te voegen aan een publicatie of dataset. FAIR materialen zijn *machine readable*, waardoor het makkelijker wordt voor AI om deze te gebruiken en bijvoorbeeld data te visualiseren met augmented reality.

Eigenlijk vat het antwoord van ChatGPT hierboven het mooi samen. Dankzij AI kan Jasmijn in de bibliotheek elk antwoord vinden, maar toch moet ze alert zijn dat AI soms niet het juiste antwoord geeft. Is er dan ook iets sinisters aan de hand? Laten we hopen dat Jasmijn onze held, de informatiespecialist, tegen het lijf loopt.’

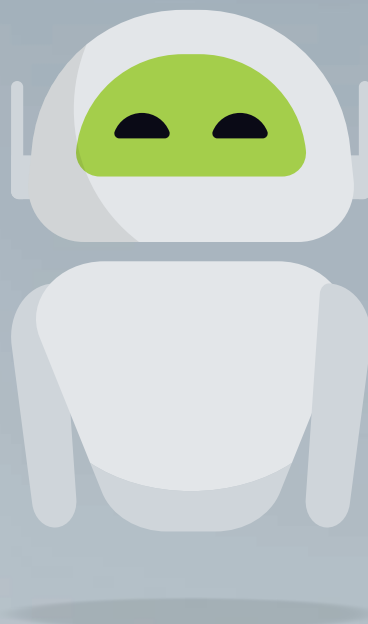

‘Wat doen AI-tools met kritisch denken, zelfreflectie, metacognitie, gedrag en houding van de student?’

Harrie van der Meer

Coördinator trainingen informatievaardigheid en digital skills aan de Hogeschool van Amsterdam

AI-tools bieden absoluut mogelijkheden als assistenten in het zoekproces. Zo kan ChatGPT helpen bij het formuleren van onderzoeksvragen, het bedenken van zoektermen, het beantwoorden van vragen of het samenvatten, beoordelen en vereenvoudigen van content. Met al dit moois zou je bijna over het hoofd zien dat er ook risico's zijn die we nog niet allemaal even goed kunnen overzien. De belangrijkste op dit moment zijn onbetrouwbaarheid, het niet kunnen verifiëren van content door het ontbreken van bronnen – want het is een taalmodel – en het gebrek aan transparantie over brondata en moderatiefilters.

Voor de mogelijke gevolgen voor de mindset van de student zijn een aandachtspunt: wat doen AI-tools met kritisch denken, zelfreflectie, metacognitie, gedrag en houding? Nu bevat ChatGPT nog veel fouten, maar wat als het straks beter en beter wordt, verifiëren we dan nog? Maken we ons nog druk over referenties? Als we door moderatiefilters bepaalde informatie niet tot ons krijgen, merken we dat dan nog?

Kernwaarden onderzoek en wetenschap

In de discussies rondom AI zit gelukkig een heel spectrum tussen doemdenken en overmatig enthousiasme of fatalisme ("het is nu eenmaal zo"). Artificiële intelligentie kan het ons in veel opzichten makkelijker maken, maar laten we in het onderwijs niet voorbijgaan aan de kernwaarden van onderzoek en wetenschap, waaronder methodologische concepten als verifieerbaarheid en transparantie. Daarbij worden informatie- en digitale vaardigheden in mijn optiek alleen nog maar belangrijker. Er zal extra aandacht moeten worden besteed aan bijvoorbeeld de omgang met AI-tools, de totstandkoming van informatie, de waarde van bronnen en data en de risico's op dwaling door het consumeren van niet-geverifieerde informatiebrokken. De informatiespecialist kan daar een heel belangrijke rol in spelen.'

Meer lezen/kijken?

> Is ChatGPT bruikbaar voor het erfgoedveld? Vorige maand vond de bijeenkomst 'ChatGPT of nie' plaats in de Bibliotheek UvA/HvA, waar veertig erfgoedprofessionals, van ontwikkelaars en archivariissen tot wetenschappers, deze vraag onderzochten. Meer hierover lees je op: netwerkdigitaalerfgoed.nl/nieuws/chatgpt-nog-lang-niet-perfect-maar-met-potentie-voor-het-erfgoedveld/
> Vorige maand heeft de SHB-UKB-werkgroep Information Literacy een workshop georganiseerd over ChatGPT en informatievaardigheid, waarbij toepassingen en risico's de revue passeerden. Een terugblik hierop vind je op: shb-online.nl/onderwijs/information-literacy/evenementen/terugblik-op-evenementen/

'In de discussies rondom AI zit gelukkig een heel spectrum tussen doemdenken en overmatig enthousiasme of fatalisme'

Je vindt dit artikel inclusief klikbare linkjes in het archief op informatie-professional.nl.

Kansen en bedreigingen voor IP'ers volgens ChatGPT zelf

Frank van Geffen stelde de vraag over 'de kansen en bedreigingen van tools als ChatGPT voor informatieprofessionals' ook aan ChatGPT zelf. Het antwoord luidt:

'Tools zoals ChatGPT kunnen zowel kansen als bedreigingen bieden voor informatieprofessionals, afhankelijk van hoe ze worden gebruikt en ingezet. Hier zijn enkele mogelijke voorbeelden.

KANSEN:

- > **Verbeterde zoekmogelijkheden:** ChatGPT en vergelijkbare tools kunnen informatieprofessionals helpen bij het vinden van informatie in grote hoeveelheden data en documenten. Deze tools kunnen taalbegrip en het vermogen om vragen te beantwoorden op basis van context en inhoud van documenten verbeteren.
- > **Verhoogde efficiëntie:** door de mogelijkheid van ChatGPT om snel informatie te vinden, kunnen informatieprofessionals meer tijd besteden aan het analyseren van de informatie en het leveren van hoogwaardige diensten aan hun klanten.
- > **Verhoogde toegankelijkheid van informatie:** ChatGPT en andere geautomatiseerde hulpmiddelen kunnen informatie toegankelijker maken voor mensen met beperkte leesvaardigheden, doordat ze in staat zijn om in natuurlijke taal te communiceren.

BEDREIGINGEN:

- > **Verminderde werkgelegenheid:** ChatGPT en andere automatiseringstechnologieën kunnen de vraag naar menselijke informatieprofessionals verminderen, aangezien de behoefte aan menselijke interactie in sommige situaties afneemt.
- > **Verlies van menselijke vaardigheden:** als gevolg van het gebruik van geautomatiseerde hulpmiddelen zoals ChatGPT kunnen informatieprofessionals vaardigheden verliezen zoals zoekvaardigheden, kennis van gegevensstructuren en begrip van documentatie, die cruciaal zijn voor het leveren van hoogwaardige diensten.
- > **Verlies van privacy:** aangezien ChatGPT en vergelijkbare hulpmiddelen informatie verzamelen en analyseren, kan er een potentieel verlies van privacy zijn voor gebruikers van deze hulpmiddelen, wat een bedreiging kan vormen voor informatieprofessionals die met gevoelige informatie werken.

Kortom, terwijl ChatGPT en andere geautomatiseerde hulpmiddelen kunnen helpen bij het verbeteren van de efficiëntie en toegankelijkheid van informatie, is het belangrijk dat informatieprofessionals deze tools op de juiste manier integreren in hun werkprocessen en zich bewust zijn van de mogelijke bedreigingen die gepaard gaan met hun gebruik.' <

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2023

MAART
APRIL

23/03	ZOEKEN VAN BEELD EN GELUID
24/03	INTRODUCTIE DATA SCIENCE EN MACHINE LEARNING
24/03	MICROSOFT365 & SHAREPOINT; SEARCH EN METADATA
24/03	MARKETING INFORMATIEDIENSTVERLENING IN EEN DAG GAAT DOOR
30/03	INFORMATION RESEARCH SUPPORT
31/03	WEERBAAR IN DE BIBLIOTHEEK *NIEUW*
05/04	INTERNET ZOEKTECHNIKEN
07/04	DE NIEUWE RDA
07/04	AVG, PRIVACY EN DIGITAAL GEGEVENSBEHEER (ADVANCED)
13/04	INSTORE COMMUNICATIE IN DE BIBLIOTHEEK
14/04	INTRODUCTIE RDA EN LRM
19/04	DIGITALE INFORMATIEVAARDIGHEDEN

Robotrecht

AI en haar voortbrengselen stellen het recht nu voor allerlei vragen, zoals: dragen de teksten van ChatGPT een ‘persoonlijk stempel van de maker’?

Frank Huysmans
Bijzonder hoogleraar Information Society aan de UvA en zelfstandig onderzoeker en adviseur bij WareKennis

Kort na de kerst: paniek in onderwijsland. Artificiële intelligentie (AI) blijkt stukken tekst uit te kunnen spuwen met kop en staart. In verzorgd Nederlands en Engels. Desgevraagd met voetnoten. En het ergst van alles: het ding is gratis en geeft binnen enkele tellen antwoord aan iedere malloot die een enigszins begrijpelijk verzoek kan formuleren.

Nieuws- en opiniemedia stortten zich erop. En omdat dingen daar nu eenmaal van diverse kanten moeten worden belicht, kwamen voorbij: de radeloze docent; de grinnikende leerling; de techneut-deskundige ('Dit is pas het begin'); de onderwijs-

bestuurder; iemand van een inderhaast opgerichte taskforce; en natuurlijk de goeroe ('Bestrijd het niet – omarm het! Laat het vóór je werken, niet tégen je!').

Toch miste ik nog iemand: de jurist. De kwestie deed me denken aan de zwarte vrouwtjesmakaak die zichzelf glimlachend portretteerde met de camera van een Britse natuurfotograaf. Nadat deze *monkey selfie* in Wikimedia Commons was geüpload begon er een intrigerend juridisch steekspel. Wikimedia stelde dat er op een foto gemaakt door een niet-menselijke actor geen auteursrecht kan rusten; de foto bevindt zich daarom in het publieke domein. De fotograaf betwistte dit en claimde het auteursrecht. Omdat hij close-ups van de schuwe apensoort wilde maken, had hij zijn (professionele) camera op een statief gezet en hing er een afstandsontspanner aan. Alleen in deze door hemzelf gecreëerde setting had de makaak haar, herstel, *zijn* foto's kunnen maken.

Wie had het gelijk aan zijn zijde, of althans het recht? Juristen haalden er oudere vonnissen over 'robotkunst' bij om te betogen dat de fotograaf een goede kans maakte. Bij door de computer gegenereerde kunst is er net als bij de makaak sprake van creatie 'zonder menselijke betrokkenheid'. Voor de teksten van ChatGPT en de illustraties van zusje DALL-E 2 geldt dat eveneens. Hoogleraar informatierecht Dirk Visser meldt in het Nederlands Juristenblad (7/2023) dat er al meer dan een halve eeuw over de auteursrechtelijke vragen rondom 'robotkunst' wordt gedelibereerd. Nieuw zijn wel de kwaliteit, de laagdrempeligheid en het massale gebruik ervan.

AI en haar voortbrengselen stellen het recht daarom nu voor allerlei vragen. Gaat het om 'menselijke creativiteit', dragen de teksten van ChatGPT een 'persoonlijk stempel van de maker'? En wie is die maker; is dat niet deels ook de gebruiker die de opdracht formuleert? Wat als mensen het recht op AI-illustraties gaan claimen om er geld mee te verdienen? Helpt het als ze die illustraties een beetje hebben nabewerkt? En was het gebruik van miljoenen auteursrechtelijk beschermde teksten als trainingsmateriaal voor de tekstgenerator juridisch eigenlijk wel in de haak?

Mr. Visser laat zien dat wetten en jurisprudentie houvast bieden, maar ook dat over veel aspecten het laatste woord niet is gezegd. ChatGPT geeft hem gelijk. Als je het aan de tekstgenerator vraagt en herhaaldelijk op 'Regenerate response' klikt, krijg je compleet verschillende antwoorden. Best creatief eigenlijk.

<

Welke argumenten gebruiken bachelorstudenten in het hoger onderwijs als ze informatiebronnen selecteren voor het oplossen van een informatieprobleem in het kader van een studietaak? Drie overwegingen (en 21 argumenten) spelen mee, stelt Jos van Helvoort: betrouwbaarheid, relevantie en – niet te onderschatten – gebruiksgemak.

Informatiebronnen selecteren

De keuze van de bachelor

‘De vraag is of studenten de vragen uit de CRAAP-test zullen gebruiken als daar niet uitdrukkelijk om wordt gevraagd’

Om informatievraagstukken op te lossen moet iemand beschikken over een complex geheel aan informatievaardigheden, zoals het kunnen formuleren van een concrete vraag, het ontwerpen en toepassen van een zoekstrategie, het selecteren van zoekresultaten, het analyseren van de inhoud en het creëren van een nieuw kennisproduct. Informatiespecialisten in het hoger onderwijs hebben verschillende interventies en hulpmiddelen ontwikkeld om een of meer van deze vaardigheden bij studenten – al of niet geïntegreerd – verder te ontwikkelen. Een voorbeeld daarvan is de CRAAP-test (zie onder andere hr.nl/mediatheek) waarmee studenten leren om, aan de hand van een concrete checklist, zoekresultaten te beoordelen op bruikbaarheid en betrouwbaarheid. Aan de hand van die checklist kunnen studenten inderdaad een verantwoorde selectie maken van bronnen die ze willen gebruiken voor een studietoek. De CRAAP-test vergt echter behoorlijk wat onderzoek en de vraag is of studenten de verschillende vragen uit de test ook daadwerkelijk zullen

Jos van Helvoort

Gepensioneerd hogeschooldocent en onderzoeker op het gebied van media- en informatievaardigheden

‘In de literatuur komt regelmatig naar voren dat veel mensen wat informatiebronnen betreft vaak kiezen voor de makkelijke weg’

	BETROUWBAARHEID	RELEVANTIE	GEBRUIKSGEMAK
Oppervlakkige aanpak	De inhoud komt overeen met bestaande kennis	Zoektermen komen voor in het document zelf	Directe en gratis beschikbaarheid
	Aanbevolen door anderen	Actualiteit van de bron	Positie in een resultatenlijst
	Reputatie van een bron		Omvang (aantal pagina's)
	Autoriteit van een auteur		Format van een bron
	Peer-reviewed		Begrijpelijkheid van een bron
	Gebruik van referenties		
	Bekend uit vorige (studie) taken		
	Vertrouwen in de poortwachtersfunctie van traditionele media		
	Bedoelingen van een bron		
Grondige aanpak	Uiterlijke presentatie van een bron		
	Bevestiging in andere bronnen	Uit bestudering van de summary of het abstract blijkt dat de bron relevant is	
	De informatie is intern consistent	De bron 'dekt' verschillende aspecten van het onderwerp	

Tabel: argumenten voor het selecteren van informatiebronnen in het kader van een studietoek.

gebruiken als daar niet uitdrukkelijk om wordt gevraagd. In deze bijdrage ben ik daarom op zoek naar verschillende methodieken of tactieken die studenten in de praktijk gebruiken, ook als ze daartoe niet expliciet de opdracht krijgen. De vraag die ik wil beantwoorden luidt: welke argumenten gebruiken studenten in het hoger onderwijs als ze informatiebronnen selecteren voor het oplossen van een informatieprobleem in het kader van een studietoek? De doelgroep die ik voor ogen heb zijn bachelorstudenten in het universitaire onderwijs en het hbo.

Overwegingen bij selectie

Bij argumenten voor het selecteren van bronnen uit een resultatenlijst denken we vaak aan criteria als relevantie en betrouwbaarheid. Daarnaast is bij veel opdrachten de actualiteit van de informatiebron van belang, maar dat is ook te beschouwen als een aspect van relevantie. Voor de meeste studenten speelt echter nog een ander argument een rol, een dat je informatiespecialisten zelden hoort noemen: gebruiksgemak. Hieronder kunnen criteria worden

gerekend als de taal van een informatiebron en de schrijfstijl (vaktaal, mate van abstractie, symboolgebruik dat wel of niet bekend is), maar ook de beschikbaarheid als (gratis) full-text en eventuele speciale software die nodig is om het document te raadplegen.

In de literatuur komt regelmatig naar voren dat veel mensen de neiging hebben om bij het maken van dit soort keuzes te gaan voor 'goed genoeg'. Ze kiezen voor informatiebronnen die op hen betrouwbaar en relevant overkomen, maar ze kiezen ook vaak de makkelijke weg. Dus liever een digitaal document dat direct full-text beschikbaar is dan een boek of een artikel dat via interbibliothecair leenverkeer (IBL) moet worden aangevraagd. Natuurlijk zal dat bij studenten niet anders zijn.

21 argumenten

Voor dit artikel bestudeerde ik elf wetenschappelijke artikelen over het selecteren van informatiebronnen door bachelorstudenten of ondergraduates, het Amerikaanse equivalent van bachelors. De meeste artikelen leggen de focus op de manier waar-

op studenten de betrouwbaarheid van informatiebronnen of nieuwsartikelen beoordelen, maar de onderzoekers van het Project Information Literacy (projectinfolit.org) bijvoorbeeld betrekken ook bruikbaarheid of relevantie bij hun onderzoek.

In de artikelen onderscheid ik 21 verschillende argumenten die door studenten worden gebruikt (zie tabel op pag. 27). Deze hebben betrekking op de beoordeling van betrouwbaarheid, relevantie of gebruiksgemak. De beoordeling van de betrouwbaarheid en relevantie kan in sommige geval-

len snel en oppervlakkig gebeuren, in andere gevallen is een grondiger aanpak met extra onderzoek vereist. De beoordeling van het gebruiksgemak is enkel gebaseerd op meer oppervlakkige argumenten. In het vervolg van dit artikel ga ik dieper in op de 21 argumenten die zijn gevonden.

Betrouwbaarheid bronnen

Een eerste methode die studenten gebruiken is dat zij zichzelf de vraag stellen of de inhoud van een bron overeenkomt met wat ze zelf al weten. Informatie die past in hun

‘Een eerste methode die studenten gebruiken is dat zij zichzelf de vraag stellen of de inhoud van een bron overeenkomt met wat ze zelf al weten’

eigen, al bestaande beeld van het onderwerp wordt beschouwd als betrouwbaar, maar brengt ook het gevaar met zich mee van *confirmation bias*. Verder is de vraag of studenten bij deze aanpak daadwerkelijk veel nieuws leren.

Behalve van eigen kennis maken studenten ook gebruik van een aantal vuistregels:

- > Aanbevelingen door anderen, zoals een docent of een informatiespecialist.
- > Reputatie van een bron die bijvoorbeeld blijkt uit likes en sterren en uit *citations* in een wetenschappelijke zoekmachine.
- > Autoriteit van een auteur op grond van zijn of haar positie of titulatuur.
- > Het feit of een bron wel of niet peer-reviewed is.
- > De aanwezigheid van referenties.

De bekende weg

Ook de bekendheid met een bron door eerdere studietaken kan worden beschouwd als zo’n vuistregel. Voor al deze oplossingsstrategieën (heuristieken) geldt dat ze zijn gebaseerd op makkelijk vast te stellen uiterlijke eigenschappen van een bron en niet op een gedegen analyse van de inhoud. Dat laatste geldt ook voor het vertrouwen dat mensen hebben in een bron die is verschenen in een van de traditionele media. De veronderstelling is dat deze gevestigde media hoge kwaliteitscriteria hanteren voordat ze overgaan tot publicatie van een bericht of artikel (de zogenaamde ‘poortwachtersfunctie’). Een aandachtspunt in dit geval, waar in het debat over fake news ook vaak op wordt gewezen, is dat jongeren voor hun nieuwsvoorziening de betaalde, meer traditionele media juist vaker links laten liggen. Ze maken steeds meer gebruik van gratis bronnen waarbij de redactiefunctie niet of beperkt aanwezig is.

Commerciële bron

Ook de wijze waarop een bron wordt gepresenteerd is voor studenten een criterium om deze wel of niet te gebruiken voor een studietaak.

‘Studenten beschouwen een slecht ontworpen website of een artikel met taal- en spelfouten, en daarmee de inhoud, als onprofessioneel’

Een slecht ontworpen website of een artikel met taal- en spelfouten beschouwen ze als amateuristisch. De veronderstelling is in dit geval dat ook de inhoud dan niet erg professioneel zal zijn.

Meer inhoudelijk is de aanpak waarbij studenten zich afvragen wat het ‘doel’ is van een bron. Bronnen met een commercieel of duidelijk partijdig karakter worden verworpen, maar de informatie die studenten gebruiken om dit vast te stellen is meestal enkel gebaseerd op de url (.edu- en .ac-sites worden vertrouwd, .com-sites niet). In de resultatenlijst van een zoekmachine klikken ze advertenties niet aan.

Factcheckersaanpak

Voor alle hierboven genoemde methodieken geldt dat de aanpak wat oppervlakkig blijft. Studenten die op een meer systematische manier de betrouwbaarheid van een bron willen controleren, nemen de moeite om te zoeken naar bevestiging van de gevonden informatie in andere documenten en op websites. Dit is een aanpak die factcheckers ook gebruiken en die door de Stanford History Education Group wordt aangeduid als *lateral reading*. Het is alleen de vraag of veel studenten deze aanpak uit zichzelf kiezen. Bij interventies om mensen weerbaar te maken tegen fake news wordt deze methode wel vaak gekozen. Een kritische analyse van de inhoudelijke consistentie van de informatie, bijvoorbeeld of deze voldoet aan de regels van de argumentatietheorie, vergt ook een grondig onderzoek van de bron zelf.

Relevantie bronnen

Om vast te stellen of een bron relevant is, maken onderzoekers vaak gebruik van een summary of abstract. Op basis daarvan beslissen ze of ze een document gaan gebruiken voor de beantwoording van de onderzoeksvraag waar ze aan werken. Studenten hanteren ook wel een veel snellere methode: ze gebruiken de zoekfunctie binnen een digitaal document om te controleren of een voor hen relevante term ook voor-

‘Een kritische analyse van de inhoudelijke consistentie van de informatie vergt ook een grondig onderzoek van de bron zelf’

‘Hoe hoger een document terechtkomt in de resultatenlijst bij een zoekmachine, hoe groter de kans dat het wordt geselecteerd’

komt in de bron zelf. Op basis van de directe omgeving van de gevonden term beslissen ze dan om de bron wel of niet te gebruiken voor het vervolg van het onderzoek of de opdracht. Problematisch is dan wel dat de context van het gevonden fragment verloren kan gaan. Ook is natuurlijk niet altijd zeker dat een auteur precies hetzelfde woord heeft gebruikt als dat waar de student mee zoekt.

Dekking en actualiteit

Relevantie heeft echter niet alleen te maken met de beantwoording van een specifieke vraag. Aan een onderwerp zitten vaak verschillende aspecten, en hoe meer van deze aspecten worden behandeld, des te relevanter is een bron. Dit wordt ook wel de ‘dekking’ of ‘coverage’ van een bron genoemd. Om vast te stellen wat de dekking van een bron is, dient meestal dieper onderzoek te worden gedaan. Het snel even opzoeken van een relevante term voldoet in zo’n geval niet.

Een laatste aspect van relevantie kan de actualiteit van een bron zijn. Lang niet bij elke vraag of opdracht is het van belang dat de gebruikte informatiebronnen heel recent zijn, maar juist bij praktijkgericht onderzoek – het type onderzoek dat door studenten in het hbo wordt verricht – is dat vaak wel het geval. Als de bron zelf geen datum vermeldt, kan de actualiteit veelal worden afgeleid uit referenties waarnaar verwezen wordt.

Gebruiksgemak bronnen

Zoals in de inleiding al is genoemd kiezen mensen vaak voor bronnen die makkelijk en snel beschikbaar zijn. Directe full-text beschikbaarheid is een argument, maar zeker ook gratis beschikbaarheid. Gebruik van interbibliothecair leenverkeer komt niet vaak voor; dat levert maar extra wachttijd op. Bovendien is IBL voor studenten in de meeste gevallen niet gratis.

Bij het gebruik van een zoekmachine hebben studenten de neiging om te kiezen uit de eerste paar hits. Hoe hoger een document terechtkomt in

de resultatenlijst, hoe groter de kans dat het wordt geselecteerd. Dat is te beschouwen als een aanpak die studenten vooral hanteren vanwege het gebruiksgemak, hoewel ze ook menen dat een hoge positie in een hitlist een aanwijzing is voor hoge betrouwbaarheid.

Ten slotte vallen onder het gebruiksgemak enigszins platte maar toch valide argumenten als de omvang van een bron (het aantal pagina’s), het digitale format (geen speciale software nodig) en de begrijpelijkheid van de tekst of afbeeldingen.

Hoe nu verder?

De gevonden argumenten en methodieken voor het selecteren van informatiebronnen in het kader van een studietaak zijn niet echt verrassend. Het overzicht geeft echter wel een compleet beeld, zo volledig ben ik het in de Nederlandse context nog niet tegengekomen. In de praktijk zullen studenten zich niet vaak beperken tot een van de genoemde argumenten of methodieken, maar zullen ze verschillende argumenten met elkaar combineren. Welke aanpak in de echte praktijk het vaakst wordt gebruikt en de mogelijke correlaties met variabelen, zoals de opleiding die een student volgt en de beoordeling van de taak waaraan wordt gewerkt, zijn kwesties die vragen om een vervolgonderzoek. Dat kan vervolgens leiden tot interventies in de vorm van trainingen of workshops, of tot extra services om met name het gebruiksgemak te vergroten.

Het hier gepresenteerde overzicht van methodieken die studenten gebruiken kan dienen als een theoretische basis. Suggesties voor de aanpak van een vervolgonderzoek werden ook gevonden in de bestudeerde literatuur. Deze bestaan uit het gebruik van logboeken door studenten, *card sorting* gecombineerd met hardop denken en observaties van een taakuitvoering in een laboratoriumsituatie. <

Je vindt dit artikel inclusief klikbare linkjes en de literatuurlijst in het archief op informatieprofessional.nl.

Foto's: Verbruci

Organiseren met **drieduizend deel** in gedachten

Het IFLA World Library and Information Congress (WLIC) komt deze zomer naar Rotterdam. Hoe organiseer je zo'n groot evenement? Anna Plassmann van eventorganisator K.I.T. Group en Jan-Maarten Hoes van Rotterdam Ahoy geven een kijkje achter de schermen.

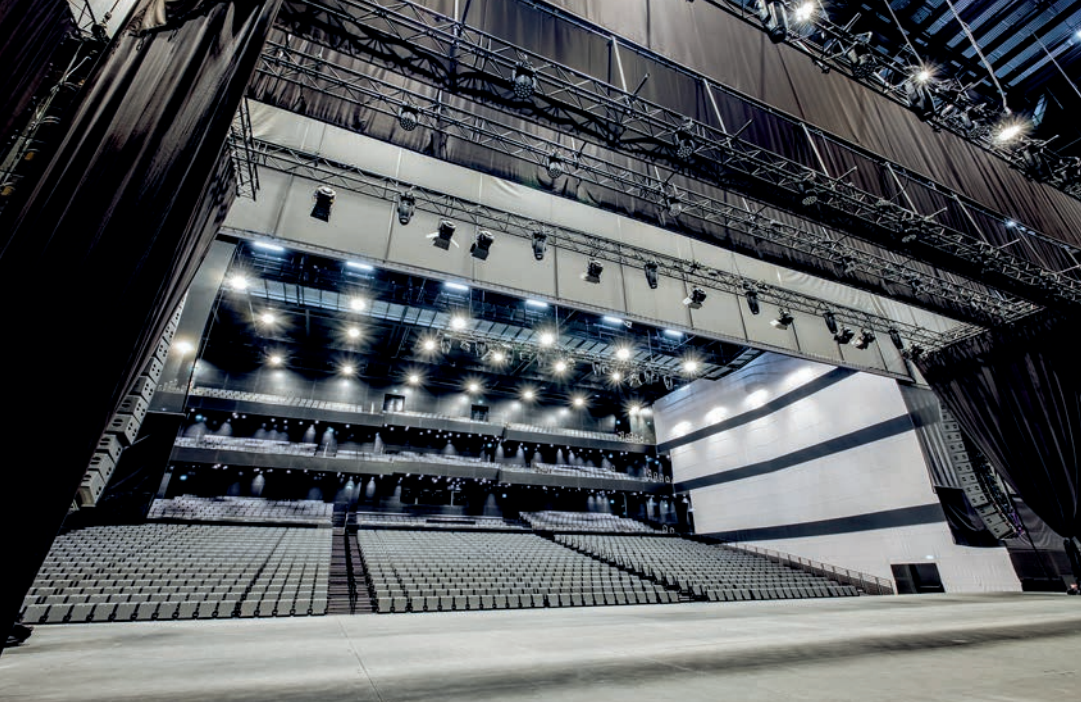
Het Berlijnse bureau K.I.T. Group is al sinds 2012 de drijvende kracht achter de praktische organisatie van het WLIC. K.I.T. doet dit in opdracht van de internationale bibliotheekorganisatie IFLA, die verantwoordelijk is voor de inhoud van het programma. Ook in 2020 trof het bureau al voorbereidingen voor de editie die dat jaar in Rotterdam zou plaatsvinden – tot dat de coronacrisis roet in het eten gooide. Nu, drie jaar later, zorgt dat er wel voor dat een hoop voorbereidingen al zijn getroffen, vertelt conferencemanager Anna Plassmann. 'Aan de andere kant heeft de tijd sindsdien niet stilgestaan. Zowel bij K.I.T. Group als bij Rotterdam Ahoy hebben allerlei wisselingen van de wacht plaatsgevonden.'

Leergierige deelnemers

K.I.T. Group organiseert allerlei typen congressen, vooral in de medische

'Een presentatie waarin alleen maar wordt gezonden is lang niet altijd de goede manier. We experimenteren graag met verschillende vormen'

hoek. Er zijn aanwijsbare verschillen met de bibliotheekwereld, ziet Plassmann. 'Bij het organiseren van het WLIC krijgen we veel meer vrijheid in hoe we zaken mogen aanpakken, bijvoorbeeld als het gaat om het aanwijzen van leveranciers. Verder is het ieder jaar weer bijzonder dat bibliotheek- en informatieprofessionals van over de hele wereld dit congres bezoeken. Dat levert een heel gevarieerde groep op.' Wat haar ook elk jaar weer opvalt, is de leergierigheid van de deelnemers. 'Ze staan het hele congres lang open voor nieuwe kennis: niet alleen tijdens de inhoudelijke sessies, maar ook tijdens de pauzes. Ze willen graag nieuwe ideeën opdoen en nieuwe mensen ontmoeten. Ze komen halen én brengen, is mijn indruk. Anders dan bij een medisch congres zijn ze er niet alleen om informatie te vergaren over een specifiek vakgebied, maar staan ze open voor allerlei nieuwe indrukken.'

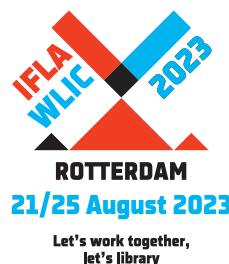
nemers

Dat betekent dat deelnemers ook geïnteresseerd zijn in de organisatie achter het congres, merkt Plassmann op. ‘Bibliotheken organiseren zelf ook met regelmaat evenementen, dus ons werk is net zo goed hun vak. Ze willen graag van ons leren, en andersom leren wij weer van hen.’

Genderneutrale toiletten

Daarnaast zijn diversiteit en inclusie belangrijke thema's voor de deelnemende professionals. Zo was het WLIC het eerste evenement dat K.I.T. Group organiseerde waarbij genderneutrale toiletten op de eisenlijst stonden. Ook uit specifieke programmaonderdelen, zoals de culturele avond, blijkt het belang van deze thema's, evenals uit de manier waarop deelnemers voor het congres worden geworven: ‘Er wordt hard gewerkt om iedereen te laten meedoen, ongeacht locatie, achtergrond of beschikbare fi-

‘De inhoud van het WLIC is een stuk toegankelijker, hoewel ik bij een talk over metadata ook niet altijd kan meekomen’

nanciële middelen, bijvoorbeeld via de mogelijkheid je als vrijwilliger aan te melden. Ook minderheden worden bij de organisatie van dit congres niet over het hoofd gezien.’

Al die wensen zorgen voor een mooie

Waar K.I.T. Group en Rotterdam Ahoy de praktische organisatie van het WLIC 2023 voor hun rekening nemen en zo'n drieduizend professionals uit de bibliotheek- en informatiesector goed moeten worden ontvangen, is IFLA verantwoordelijk voor de inhoud van het congresprogramma. Jaarlijks worden wijzigingen in het programma doorgevoerd op basis van een evaluatieonderzoek dat de organisatie doet onder haar 'Professional Units' en de deelnemers aan het congres. Hiermee wordt vastgesteld welke formats het beste werkten, welke moeten worden verbeterd en waar deelnemers behoefte aan hebben.

Anna Plassmann

Jan-Maarten Hoes

uitdaging voor Rotterdam Ahoy, dat ook in 2020 al was aangewezen als locatie voor het WLIC. Toen was het Rotterdam Ahoy Convention Centre pas net af, herinnert manager sales & new business Jan-Maarten Hoes zich. ‘Begin augustus zou de accommodatie klaar zijn, eind augustus zou het WLIC plaatsvinden, ons eerste grote evenement op deze nieuwe locatie. Het was toen best bijzonder dat we dat vertrouwen kregen op het moment dat er alleen nog maar van alles op papier stond en het gebouw er nog moest komen.’

Sessies met strakke wisselingen

Want het WLIC vraagt nogal wat van een locatie: er zijn veel sessies met strakke wisselingen van de deelnemers tussen de zalen. Verder staat niet alleen diversiteit, maar ook duurzaamheid hoog op de agenda. Gelukkig kan Rotterdam Ahoy aan die wensen voldoen:

Foto: Verbrucci

het gebouw is volledig gasloos, er wordt zo min mogelijk afval geproduceerd en met energie wordt zuinig omgegaan. Ook blijkt Rotterdam als stad geschikt voor een duurzaam congres: veel locaties bevinden zich op loopafstand van elkaar, en wanneer lopen niet lukt, is het openbaar vervoer een goed alternatief.

Bij Rotterdam Ahoy mogen ze dan ervaring hebben met grote evenementen, toch is de organisatie van een congres andere koek, benadrukt Hoes. ‘Bezoekers en organisatoren van congressen stellen hogere eisen aan een locatie. Ruimtes moeten bijvoorbeeld kunnen worden aangepast aan een specifiek aantal deelnemers. Bij ons is dat mogelijk dankzij ruimtes die kunnen worden opgedeeld en samengevoegd. De coronacrisis heeft die flexibiliteit nog belangrijker gemaakt: veel congressen worden al een paar jaar van tevoren ingepland. Tegenwoordig weten we niet goed meer hoe de wereld er tegen die tijd uit ziet. Dan is kunnen op- of afschalen wel zo prettig.’

Continue aanpassingen

Veel congressen die jaarlijks worden georganiseerd zien er elke keer weer min of meer hetzelfde uit, weet Plassmann. Zo niet het WLIC. ‘Evaluatie is voor ons belangrijk. We blijven onszelf altijd bevragen. Sommige onderdelen, zoals de openings- en slotceremonie, zullen niet zo snel van het programma worden geschrapt, maar verder nemen we alles onder de loep. Hoe kunnen we

‘Rotterdam blijft als stad geschikt voor een duurzaam congres: veel locaties bevinden zich op loopafstand van elkaar’

sessies bijvoorbeeld zo vormgeven dat ze voor iedereen interessant zijn? Daarvoor is een presentatie waarin alleen maar wordt gezonden lang niet altijd de goede manier. We experimenteren graag met verschillende vormen. Daar krijgen we de ruimte ook voor, meer dan bij een medisch congres bijvoorbeeld. Door die continue aanpassingen krijg je elk jaar een ander congres. Dat maakt het ook voor deelnemers interessant om te blijven terugkomen.’

Voor Plassmann en Hoes is de organisatie van het WLIC niet alleen leuk vanwege de uitdagingen in zalenswissels en de vrijheid die zij als organisatoren krijgen, maar ook vanwege de onderwerpen die tijdens het congres worden besproken. ‘Wanneer hier een medisch congres wordt georganiseerd, haak ik al na een halve zin af’, geeft Plassmann toe. ‘De materie die tijdens zulke evenementen wordt besproken, is voor buitenstaanders vaak onbegrijpelijk. De inhoud van het WLIC is een stuk toegankelijker, hoewel ik bij een talk over metadata ook niet altijd kan meekomen.’

Optimaal gebruik

Hoelang van tevoren de voorbereidingen voor dit congres ook in gang zijn gezet – de eerste gesprekken werden al in 2017 gevoerd – uiteindelijk vinden in de laatste weken meestal alsnog veel verschuivingen plaats, weet Hoes na zeventien jaar organisatie-ervaring. Gelukkig zijn de lijntjes met K.I.T. Group kort: de twee partijen hebben

al eerder samengewerkt en zullen dat de komende tijd nog meer gaan doen. ‘Omdat de fysieke afstand klein is, kunnen wij makkelijker even langskomen’, vertelt Plassmann. ‘Ook zijn er weinig culturele verschillen, waardoor niet veel miscommunicatie ontstaat.’ Het WLIC vraagt niet zozeer de volle capaciteit van Rotterdam Ahoy qua aantal bezoekers, maar wel wat het aantal verschillende groepen en dito ruimtes betreft, zegt Hoes. ‘We hebben 35 grote en kleine zalen, plus het grootste auditorium van Nederland. Al die ruimtes kunnen we, in combinatie met onze beurshallen, voor dit congres inzetten dankzij de combinatie van plenaire bijeenkomsten en kleinschalige programmaonderdelen. Dat maakt het WLIC voor ons tot een mooie uitdaging.’

Wordt vervolgd

Via deze rubriek word je op de hoogte gehouden van de voorbereidingen van het WLIC 2023 (2023.ifla.org). We laten zien wat er allemaal bij komt kijken, spreken mensen die bij de organisatie zijn betrokken en geven je informatie over praktische en inhoudelijke kanten van het congres.

De voorgaande delen van deze serie lezen? Je vindt ze in het online archief op informatieprofessional.nl (trefwoord ‘WLIC 2023’).

**KB
ONDERZOEKS-
KRONIEK**

**GELEZEN
+
IPROFIEL
+
VAN DE KNVI**

‘Studenten Fontys in actie voor behoud mediatheek’

**De studenten die actievoeren voor het behoud
van de mediatheek bij Fontys Hogeschool voor
de Kunsten, gaan door, maar ze verleggen hun focus
naar het behouden van zo veel mogelijk boeken
voor het instituut in Tilburg. ‘Daar ligt nog ruimte.’
Aldus een bericht op informatieprofessional.nl.**

[@informatieprofessional](https://www.facebook.com/informatieprofessional)

[@IPnieuws](https://twitter.com/IPnieuws)

[linkedin.com/company/informatieprofessional](https://www.linkedin.com/company/informatieprofessional)

[@IPnieuws@mastodon.nl](https://mastodon.nl/@IPnieuws)

GEAUTOMATISEERD METEN VAN TEKSTKWALITEIT

Veel erfgoedmateriaal is digitaal beschikbaar, maar de kwaliteit van de gedigitaliseerde teksten is niet altijd even goed. De KB gebruikte de workshop ICT with Industry om uit te zoeken hoe het meten van die kwaliteit geautomatiseerd kan.

De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en het Lorentz Center in Leiden organiseren elk jaar de workshop ICT with Industry. Een week lang werken studenten, onderzoekers, academici en professionals uit het bedrijfsleven samen aan vraagstukken vanuit de praktijk. Afgelopen januari deed de KB voor de vierde keer mee aan deze workshop. Samen met vier enthousiaste deelnemers en academisch leider Giovanni Cola-

Mirjam Cuper

Data scientist bij de Koninklijke Bibliotheek (KB), nationale bibliotheek

‘Schade, vlekken en doorgedrukte of vervaagde inkt bemoeilijken het digitaliseren, waardoor de kwaliteit van computerleesbare tekst varieert’

vizza (assistent-professor Digital Humanities aan de UvA) werd geëxperimenteerd met manieren om geautomatiseerd de kwaliteit van teksten te bepalen.

Computerleesbare tekst

Erfgoedinstellingen bezitten een schat aan waardevolle historische documenten. Om deze in te zien moest je vroeger langsgaan bij een erfgoedinstelling en ze daar bekijken. Hierdoor was het materiaal niet voor iedereen even toe-

In de rubriek ‘KB Onderzoekskroniek’ beschrijven medewerkers van de afdeling Onderzoek van de Koninklijke Bibliotheek hun resultaten, trends en vondsten.

gankelijk. Als je onderzoek wilde doen naar een grote hoeveelheid documenten, kostte dat veel handwerk en tijd.

Gelukkig hebben veel erfgoedinstellingen inmiddels een groot deel van hun materiaal digitaal beschikbaar gesteld. Hierbij bieden zij vaak niet alleen een afbeelding van het originele materiaal aan, maar ook de bijbehorende computerleesbare tekst. Deze tekst is automatisch door de computer gegenereerd door middel van optische tekenherkenning, ook wel optical character recognition (OCR) genoemd. Hierdoor zijn collecties makkelijk online doorzoekbaar, zoals bijvoorbeeld te zien is op delpher.nl. Computerleesbare tekst heeft ook nog een ander voordeel: onderzoekers kunnen op deze manier via de computer

grote hoeveelheden documenten analyseren, iets wat handmatig erg lang zou duren of soms zelfs niet eens mogelijk zou zijn.

Kwaliteitsproblemen?

Om te kunnen profiteren van deze voordelen moet de computerleesbare tekst van voldoende kwaliteit zijn. Helaas is dat bij historische documenten niet altijd het geval. Zij hebben vaak problemen, zoals schade, vlekken en doorgedrukte of vervaagde inkt, en dit bemoeilijkt het digitaliseren, waardoor de kwaliteit van de computerleesbare tekst varieert. Op dit moment is er nog geen goede manier om de kwaliteit van deze teksten geautomatiseerd te meten. Daarom was ons vraagstuk tijdens de workshop: hoe kunnen we geautomatiseerd de kwaliteit van onze collectie bepalen?

Experimenteren met oplossingen

De deelnemers zijn met verschillende mogelijke oplossingsrichtingen aan de slag gegaan. Zo hebben ze onder andere varianten van een woordenboekvergelijking onderzocht. Hiermee wordt voor elk woord in de gedigitaliseerde tekst gekeken of het voorkomt in het woordenboek. Eén van de varianten was om tekst en woordenboek per periode op elkaar af te stemmen. Ook hebben de deelnemers gekeken naar het gebruik van de structuur van taal en hoe teksten taalkundig in elkaar zitten om een uitspraak te doen over de tekstkwaliteit. Als laatste hebben ze onderzocht of aan de hand van eigenschappen van de afbeelding van het document een voorspelling over de tekstkwaliteit kan worden gedaan.

Uit de uitkomsten van de experimenten is gebleken dat op dit moment de standaard woordenboekmethode het meest precies is. Tegelijk hebben sommige andere oplossingen laten zien dat ze potentie hebben, dus het advies aan de KB is om hiermee door te experimenteren.

DIGITALE GREMLINS

Slimme sabotages om je te onttrekken aan de greep van het algoritme | Rens van der Vorst | Atlas Contact | paperback 9789047017103 | € 22,99 | e-book 9789047017110 | € 14,99 | 240 pagina's | digitalegremlins.nl

Digitale technologie heeft ons leven een stuk gemakkelijker gemaakt. Van appen tot eten bestellen tot bedenken welke serie we zullen kijken, er is altijd wel een digitale dienst waarmee het nog sneller, simpeler en goedkoper kan. Maar meer efficiëntie betekent ook minder ruimte voor improvisatie, toeval, humor en spontane interacties, vindt Rens van der Vorst. 'Eigenlijk helpen we vooral de grote technologiebedrijven aan nog meer

geld, macht en data.' Volgens hem is het tijd om de controle terug te pakken. Je hoeft alleen maar de digitale gremlin – ofwel: het mythische wezentje met aanleg voor mechanica en de neiging tot sabotage – in jezelf wakker te kussen.

In het boek leren lezers onder meer hoe ze kunnen googelen, netflixen, bestellen, twitteren en sociale media gebruiken als een digitale gremlin en zich beter kunnen voelen over het gebruik van digitale technologie waarin hun waarden centraal staan. 'Samen pakken we de controle terug en maken we de wereld steeds een beetje beter', aldus de auteur.

Van der Vorst werkt als technofiloosoof bij Fontys Hogescholen en is onderzoeker, docent, spreker en auteur. Eerder schreef hij *Appen is het nieuwe roken* en *Waarom je altijd wilt winnen van je navigatiesysteem*. Verder bouwt hij tools 'die bijdragen aan een wereld met technologie die onze goede menselijke eigenschappen versterkt'. <

Tip voor een boek, onderzoek, paper of ander geschreven werk dat interessant zou kunnen zijn voor collega-IP'ers? Laat het weten via redactie@informatie-professional.nl.

DESTRUCTIEF LEIDERSCHAP

Theorie en praktijk van leiders in verwaarloosde organisaties | Joost Kampen | Boom uitgevers | paperback 9789024451715 | € 37,50 | e-book 9789024451722 | € 30,50 | 240 pagina's

Wat maakt iemand een inspirerende leider? Dat is een veelbesproken vraag. Helaas krijgt de schaduwkant van leiderschap nauwelijks aandacht, terwijl in veel organisaties laissez-faire-leiderschap, torenhoge ambi-

ties, pestgedrag en bestuurlijk weggijken juist aan de orde van de dag zijn. Hoog tijd dus voor de vraag: wat maakt iemand een destructieve leider? Zowel bedoeld als onbedoeld destructief leiderschap speelt een sleutelrol in verwaarloosde organisaties. In deze organisaties regeren wanorde, mismanagement en angst. Het gevolg is een ernstig verlies aan vertrouwen en organisatietrauma. Auteur Joost Kampen heeft een achtergrond als organisatiesocioloog en promoveerde in 2011 bij Léon de Caluwé op het concept van de verwaarloosde organisatie. Zijn nieuwste boek is het eerste Nederlandstalige overzichtswerk dat de beschikbare wetenschappelijke kennis over destructief leiderschap samenbrengt, aldus de uitgever. Kampen legt de verwaarlozende praktijken bloot die aan dit verschijnsel ten grondslag liggen. Ook laat hij zien hoe destructief leiderschap is te voorkomen en kan worden geheeld. <

TON DE TECHNOTOVENAAR

Daniël E. Brouwer/VFB Academy | hardcover 9789090366807 | € 14,99 | 24 pagina's

'Ton is een bijzonder jongetje, want hij kan iets wat niemand anders kan in Butopia: toveren. En wel met technologie! Op een dag gaat Ton naar Maria om haar te helpen met haar pizzaoven. Onderweg komt hij vriendjes en vriendinnetjes tegen die ook zijn hulp nodig hebben. Ton helpt ze allemaal.' Waar het precies heengaat met Ton is nu nog niet duidelijk, maar na 24 bladzijden heeft het prentenboek geïllustreerd wat 'de drie verantwoordelijkheidsgebieden van de functioneel beheerder zijn': ondersteunen (zorgen dat de IT goed door de organisatie kan worden gebruikt, en dat ze veilig en betrouwbaar werkt), registreren (zorgen dat de IT goed wordt aangepast aan nieuwe of veranderende wensen van

de organisatie), en verbeteren (zorgen dat de gewijzigde IT ook goed wordt gebruikt en de verbeteringen daadwerkelijk worden ingevoerd). Het boek is ontstaan vanuit VFB Academy met het idee om meer aandacht te geven aan het vak van functioneel beheer. Dit is voor velen onbekend, en blijkbaar is het ook lastig uit te leggen wat functioneel beheer nu precies is, zo weet het bedrijf alias auteur Brouwer (die eerder *Hét handboek voor de functioneel beheerder* schreef). 'Hierdoor ligt onderwaardering op de loer.' Aan toverende Ton om een handje te helpen. <

'WE KUNNEN MEER DELEN HOE WAARDEVOL HET IS WAT WE DOEN'

Het beroep van informatieprofessional is zeer divers – van vakgebied en werkgever tot functie-inhoud en takenpakket. Om de breedte van het vak te laten zien, lichten we in de rubriek IProfiel een informatieprofessional door.

Ze rolde in het vak doordat ze in opdracht van de Records Management Conventie onderzoek deed naar terminologische verwarring op het gebied van recordsmanagement. Ergens begin 2000 was dat. Inmiddels opereert Saskia Giesbers vanuit haar eigen Unfold Matters, waarmee ze als externe consultant samen met de opdrachtgever vragen uitwerkt als: wie wil ik zijn en wat zijn mijn kernwaarden? 'De core is van belang, en als je die weet, kun je vervolgens kijken hoe je je informatiehuishouding gaat inrichten. Je hebt dan een richtlijn en kunt ernaar leven.' Ze laat het liefst de professionals in de organisatie het zelf doen, want 'zo wordt informatiebeheer van hen en is het niet iets wat wordt opgelegd'.

Ambitieuus

Best ambitieus zo'n doelstelling, dat weet ze. Niet iedereen is er ook klaar voor. 'Vanuit de samenleving wordt van organisaties steeds meer verwacht dat zij hun

Cindy Lammers
Hoofdredacteur van IP

informatiebeheer hebben geregeld. De gelaten acceptatie die er vroeger was, is er niet meer, maar binnen organisaties krijgt het nog niet altijd de juiste aandacht en prioriteit.' Omdat ze in haar loopbaan inmiddels aardig wat anekdotes heeft verzameld, besloot ze er een boek aan te wijden: *Kan dit weg?* Vorig jaar kwam het uit. Het is 'een pleidooi voor professioneel informatiebeheer bij de overheid', aldus de ondertitel. Hoewel ze breed werkt, van corporate tot (semi)overheid, ligt het accent in

haar werk én boek op het laatste. 'Overheden willen het graag goed doen en overall rekening mee houden, ze moeten ook wel vanuit hun maatschappelijke functie, maar dit zorgt tegelijk voor stroperigheid en dat de menselijke kant soms in het geding komt.'

Kennislacunes

Neem de toeslagenaffaire, die heeft ze met belangstelling gevolgd. Al vrijwel in het beginstadium was het volgens haar duidelijk dat er iets fout zat in hoe er met

'Dan kom je bijvoorbeeld een privacyofficer tegen die niets weet van bewaartermijnen van documenten – dat is vreemd'

informatie werd omgesprongen, en daar was ze best kwaad over. 'Blijkbaar kan zo iets gebeuren en hebben we niks geleerd.' In algemene zin is ze van mening dat er veel in ICT is geïnvesteerd, maar dat er op informatiebeheer is be-

IPaspoort

Naam en leeftijd: Saskia Giesbers (42)

Opleidingen: begonnen met de hbo-opleiding Informatiedienstverlening en -management (IDM), gevolgd door diverse masterclasses en cursussen

Huidige functies: eigenaar Unfold Matters, organisator Landelijke Informatie Opruimweek (20-24 maart), docent, coach, auteur

Wordt blij van: in organisaties rondneuzen en bevlogen professionals ontmoeten

Ergert zich aan: niets (of je doet er iets aan, of het is prima zo)

Inspiratiebron: gesprekken met en tussen mensen, door mijzelf of ernaar luisterend

De komst van nieuwe technologie: gevaren, kansen?

'Al sinds de industriële revolutie zorgen we dat alles steeds sneller kan gaan. Processen zijn ingericht op grote massa's erdoorheen jagen. Mensen zijn gewend geraakt aan *instant gratification*. Elke nieuwe technologie die daarvoor zorgt, wordt meteen omarmd. Ik vind het interessant dat er al enige jaren een tegenbeweging is die juist gericht is op vertragen. "Eerste keer meteen goed" is dan bijvoorbeeld een uitgangspunt. Ik denk dat die tegenbeweging op enig moment de overhand krijgt.'

leider, programmamanager, businessanalist, informatiemanager, product owner, implementatiemanager, scrummaster);

> Renée, de begeleider van de professionals die voor het informatiebeheer zorgen (trainer, docent, sparringpartner, agile coach);

> Ramon, de onafhankelijke controleur van de kwaliteit van het informatiebeheer (auditor, archief-inspecteur, onderzoeker).

'Wanneer ik een organisatie help om het informatiebeheer te verbeteren, dan gebeurt dat regelmatig vanuit een combinatie van deze rollen, waarbij ik vloeiend schakel tussen de rollen wanneer ik zie dat dit nodig is (ik dans erdoorheen zonder dat het me wordt gevraagd). Dit helpt enorm in de samenwerking bij complexe vraagstukken', schrijft ze in haar voorwoord.

Communicatie

De rollen, functienamen en werkzaamheden geven meteen aan hoe breed het vakgebied is en wat er allemaal bij komt kijken. 'Met mijn boek wil ik niet alleen duidelijk maken dat informatiebeheer cruciaal is voor organisaties, maar dat het ook leuk is om te doen. Het vak van informatiepro-

fessional raakt aan alles. Je werkt met veel mensen samen, van allerlei afdelingen en met allerlei achtergronden.' Communicatie is ook belangrijk: jezelf op de kaart zetten en je eigen functie, bijdrage en het belang ervan goed duidelijk kunnen maken. 'Effectief communiceren en samenwerken inderdaad. Niet altijd makkelijk en het kan je natuur niet zijn, maar je kunt er wel aan werken en het leren', vindt ze.

Altijd in beweging

Wat zou ze anders willen zien? 'De vraag die ik het vaakst krijg, is: kan dit weg? – vandaar ook de titel van het boek. Liever zou ik horen: wat kan ik bewaren? De AVG is goed bekend en daardoor is iedereen gericht op vernietigen, maar het gaat er ook om de juiste dingen te bewaren.' Tegelijk ziet ze dat er wel steeds meer aandacht komt voor beter, vaker en verantwoord vastleggen. Wordt de IP'er daarmee ook extra belangrijk in de toekomst? Ze denkt van wel. 'Ook vanuit het perspectief van de rechtsstaat en democratie.' Maar daar mag die IP'er ook zelf wat aan doen, besluit ze. 'Het vak is altijd in beweging, als informatieprofessionals zijn we dus ook steeds in beweging. Dit zorgt dat het vak leuk en uitdagend is, maar we zouden wel meer kunnen delen hoe waardevol het is wat we doen. Zolang mensen nog niet naar ons komen, moeten wij op hen afstappen. De hele organisatie zou jou moeten kennen.'

knibbeld. Met kennislacunes als gevolg. 'Dan kom je bijvoorbeeld een privacyofficer tegen die niets weet van bewaartermijnen van documenten. Dat is vreemd.' Ze hoopt dat het boek kan helpen de boel een beetje open te breken. Ze heeft al best wat publiciteit gehad, dus tot zover geen klagen.

Vijf rollen

In haar boek beschrijft ze hoe er uit haar activiteiten vijf rollen zijn te destilleren – die ze vervolgens in terugkerende personages heeft

verwerkt. Personages waarin de lezer zich zou kunnen herkennen, zo is het idee. Dit zijn:

> Rita en Robyn, de vakspecialisten en vraagbaken op het gebied van informatiebeheer, de eerste op operationeel/tactisch niveau (consultant, senior adviseur, procesbegeleider/functioneel beheerder, informatiebeheerder) en de tweede op tactisch/strategisch niveau (strategisch adviseur informatiebeheer, adviseur recordkeeping);

> Rutger, de trekker van en verbinder bij veranderingen (project-

'Informatiebeheer krijgt nog niet altijd de juiste aandacht en prioriteit binnen organisaties'

ONBEWUST ONBEKWAAM

Ik was best tevreden, heb ook vijf sterren gegeven – de klantenservice was prima. Ik had een vraag, maar kon het antwoord op de website niet vinden, dus belandde ik in een chat met een medewerker. Na wat heen en weer mailen had ik de oplossing gevonden voor mijn probleem: het installeren van een applicatie op een besturingssysteem dat net niet meer de laatste versie is. Die laatste versie, daarvoor heb ik helaas te weinig intern geheugen, maar ik laat me natuurlijk geen nieuwe laptop aansmeren door zo'n futiliteit. Het apparaat is nog in topconditie.

Geholpen door chatbot

Kom ik er later achter dat ik ben geholpen door een chatbot! Zij/hij/it was vriendelijk, voorkomend en to the point. Ik vergat helemaal dat dit bij menselijke interactie tegenwoordig vaak niet meer zo is – de lontjes lijken steeds korter, de concentratiebogen beperkter en de gesprekken oppervlakkiger. Laten we niet te veel onthullen over onszelf, want voor je het weet word je nog jaren op sociale media door iemand geblokt of gebashed.

Ben ik nu zo dom of is zij/hij/it nu zo slim? Want ik kwam netjes tot een eindresultaat – voor beide partijen een goede deal en, inderdaad, vijf sterren voor de service. Misschien ben ik nog niet toe aan dit soort mooie nieuwe toepassingen. Of ben ik

onbewust en onbekwaam, want ik voel me tegelijk blij (goed geholpen) én besodemieterd (ik heb slechts met een algoritme geïnteracteed).

Intergalactisch verkeer

Seth MacFarlane, scenarioschrijver van onder meer de sciencefictionserie *The Orville* (also starring Dolly Parton!), verwerkte in zijn script dat het hoger ontwikkelde beschavingen niet is toegestaan om lagere (pre-quantum drive) beschavingen te helpen. De laatste zouden met technologie-uit-de-toekomst niet vredevol kunnen omgaan of vrede kunnen scheppen, maar haar juist inzetten om geld te verdienen, klassenverschillen te vergroten, bevolkingsgroepen te onderdrukken of zelfs oorlogen te initiëren en uiteindelijk de hele planeet te verwoesten. Pas als een planeet door deze groeifases heen is en van haar technologische successen en fouten heeft geleerd, mogen de bewoners intergalactisch meedoen met andere volkeren. Ik geloof dat we er nog niet aan toe zijn – aan dat intergalactische verkeer. Nu maar hopen dat de eigenaar van de AI-routine waarmee ik interacteerde ook niet investeert in mijnbouw, wapenhandel en het vergroten van de verschillen tussen rijk en arm. Maar eigenlijk weet ik het al ...

Wouter Bronsgeest,
duovoorzitter van de KNVI.

<

Super Tuesday op 4 april over informatiehuishouding overheid

Elke maand organiseert de KNVI op een dinsdag een webinar of live event met een actueel thema dat relevant is voor informatieprofessionals. Deze Super Tuesday-reeks vormt 'een afspiegeling van de verschillende disciplines binnen de KNVI op het gebied van informatiemanagement, informatievoorziening en informatietechnologie'. Het event op 4 april (16:00-17:30 uur) heeft als thema: 'Informatiehuishouding van de overheid, de bezem erdoor?' Voor het goed functioneren van de democratische rechtsstaat is het essentieel dat de rijksoverheid haar informatiehuishouding op orde heeft. De volledigheid en betrouwbaarheid van overheidsinformatie dienen de democratische verantwoording, maar ook de individuele belangen van recht-hebbende en rechtzoekende burgers. Getriggerd door de toeslagenaffaire is er een meerjarenplan, Open op Orde, dat zich richt op structurele verbetering van de informatiehuishouding binnen de gehele rijksoverheid. Dit betekent ook een bredere en belangrijkere rol voor informatieprofessionals. Deze Super Tuesday biedt een kijkje in de keuken van hoe rijksonderdelen hier handen en voeten aan proberen te geven, maar ook een blik op de rol van informatie voor andere functies en rollen binnen het rijk en de competenties die nodig zijn om toekomstbestendige informatieprofessionals op te leiden. Voor KNVI-leden is deelname gratis, niet-leden betalen 25 euro (excl. btw). Meer informatie over de invulling van deze Super Tuesday vind je op knvi.nl.

'Ik voel me tegelijk blij (goed geholpen) én besodemieterd (ik heb slechts met een algoritme geïnteracteed)'

Congres Bibliotheken en Musea: Samenwerking loont!

Vrijdag 16 juni 2023: Cultuur Historisch Centrum De TIID (Bolsward)

Steeds meer bibliotheken en musea of andere erfgoedinstellingen werken intensief samen. Soms zitten beide in dezelfde multifunctionele accommodatie (bijvoorbeeld Cultuur Historisch Centrum De TIID, CODA, en Rozet), maar er zijn ook veel samenwerkingsverbanden tussen organisaties die niet in hetzelfde gebouw zitten. Tijdens dit congres georganiseerd door **Bibliotheekblad**, **CHC De Tiid** en **Bibliotheken Mar en Fean** (vestiging Bolsward) gaan we dieper in op deze samenwerkingsverbanden en zullen tal van geslaagde voorbeelden belicht worden. Uiteraard is er alle gelegenheid tot het stellen van vragen.

Doelgroep

Mensen werkzaam in bibliotheken, musea en andere erfgoedinstellingen, en instellingen zoals archieven.

Locatie

Het congres wordt gehouden in Bolsward, in het monumentale stadhuiscomplex waar Cultuur Historisch Centrum De Tiid gevestigd is. Naast het congres bieden wij in samenwerking met VVV-informatiepunt Bolsward ook de mogelijkheid van een compleet arrangement aan, inclusief diner en één of twee overnachtingen. Dit geeft u de kans om in het weekend het prachtige eeuwenoude Bolsward (Boalsert), hart van de Friese Elfsteden, op uw gemak te verkennen.

Kosten

Een toegangskaart kost €149,95 inclusief een goed verzorgde lunch en overige catering. Het is ook mogelijk om een kaartje te kopen inclusief een diner bij *Blend Eten & Drinken* in de Oude Waag van het stadhuis.

Programma

Het programma bestaande uit een plenair gedeelte en workshops, is nog volop in ontwikkeling. Zodra het programma bekend is, zullen we dit communiceren via Bibliotheekblad (website, blad en socialemediakanalen). Sprekers zijn onder andere vertegenwoordigers van Atlas Research, CODA, LocHal (Tijdlab), Rozet en Rijnbrink. Dagvoorzitter is Evi Savelkoul, programmamanager en bibliothecaris bij de Noord Oost Brabantse Bibliotheken (NOBB).

Aanmelden

U kunt zich voor dit congres aanmelden via www.detiid.nl/agenda
Op deze pagina vindt u ook alle informatie.

Adres

Cultuur Historisch Centrum De Tiid
Jongemastraat 2 8701 JD Bolsward

www.detiid.nl
info@detiid.nl

VAKBLAD VOOR DE BIBLIOTHEEKSECTOR
Bibliotheekblad

de Bibliotheek
Bibliotheken Mar en Fean

Ingressus bestaat 25 jaar

**En dat vieren we met een mini-symposium
en een borrel op 18 april in Rotterdam.**

Voor meer informatie zie: www.ingressus.nl

INGRESSUS

www.ingressus.nl